

II RIIGIKOGU

5. istungjärk.

Protokoll nr. 115 (1).

1924 a.

II Riigikogu koosolek 12. juunil 1924 a.
kell 10 hom.

Kokku on tulnud 88 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: rahaminister **O. Strandman**, sõjaminister **O. Amberg**, tööhoolekandeminister **Chr. Kaarna**, põllutöominister **A. Kerem**.

Wälisesitajate looshis: Leedu konsul **J. Puchk**.

P ä e w a k o r d :

1. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Tartumaa endisele I ringkonna walitsejale Jürman'ile antud kahe normaaltalu kohta.

2. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul iseseiswa sotsialistliku töölistparte Riigikogu rühma arupärimise peale korratuste kohta põllutöoministeeriumi metsade peawalitsuses.

3. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul O. Gustawson'i, J. Nanilson'i ja M. Janson'i arupärimise peale riiklikust maatagawarast rendile antud maade edasirentimise kohta.

4. Läbirääkimised Wabariigi Walitsuse wastamise puhul O. Gustawson'i, M. Janson'i ja J. Nanilson'i arupärimise peale metsade peawalitsuse korralduste kohta heina- ja karjamail kaswawa metsa rentnikkude omaks tunnustamata jätmise kohta Abjas.

5. Wabariigi Walitsuse wastamine J. Wain'i, A. Kärner'i ja P. Schütz'i arupärimise peale Tartumaal riigistatud Worbuse mõisa maa pealt wäikekohapidajate äraajamise asjus.

6. Üüriseaduse muutmise ja kaotamise seadus — I lugemisel.

7. Riigi- ja omawalitsuste teenijate pensiooni-seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wirma** täiendamise. ma: Awan Riigikogu koosoleku ja ühtlasi II Riigikogu V istungjärgu.

Riigikogu juhatause poolt on päewakorra täiendamiseks ette panna rahaministri ettekanne raha liikumise üle. Sõna on päewakorra kohta rkl. Woiman'il.

J. Woiman (sd.): Teen ettepaneku wõtta esimeseks päewakorra-punktiks komisjonide täiendawad walimised.

Juhataja **K. Wirma**: Esimeseks päewakorra-punktiks on ette pandud komisjonide täiendawad walimised ja teiseks punktiks rahaministri ettekanne raha liikumise üle. Kas oldakse nõus, et korruga hääletan. (Hüüded: Palume!) (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanekud wastu wõetud.

2. Komisjonide täiendawad walimised. Ettepanek on tehtud walida rahaasjanduse komisjoni rkl. Martna asemele rkl. Janson,

üüriseaduse komisjoni rkl. Martna asemele rkl. Schütz,

piirituse ja alkoholiliste jookide müügi-seaduse komisjoni rkl. Martna asemele rkl. Peterson.

Hääletamisele tuleb walida rkl. Martna asemele rahaasjanduse komisjoni rkl. Janson. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Janson rahaasjanduse komisjoni walitud.

Hääletamisele tuleb walida üüriseaduse komisjoni rkl. Martna asemele rkl. Schütz. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Schütz üüriseaduse komisjoni walitud.

Hääletamisele tuleb walida piirituse ja alkoholiliste jookide müügi-seaduse komisjoni rkl. Martna asemele rkl. Peterson. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Peterson piirituse ja alkoholiliste jookide müügi-seaduse komisjoni walitud.

3. Rahaministri **Rahaminister O. ettekanne raha** **Strandman:** Lugu-
liikumise üle.

peetud Riigikogu liikmed! Oma eelmisel esinemisel Riigikogus teatasin Wabariigi Walitsuse nimel, et enne, kui Eesti pank riigi waluutatagawarasid tarwitama hakkab, oma käsutusesse saab, et enne Wabariigi Walitsus Riigikogule ette kannab need määrused ja põhimõtted, mille põhjal Eesti pank talitama peab, et meie raha liikumist korraldada ja eriti Eesti margakursi kindlustada. Täna on mul au lühikeste juhtnõõridega esineda Riigikogu heakskiitmiseks. Alguses pean ma tähendama, et siin õieti kahe küsimusega tegemist on: Eesti panga põhikirja seletamisega ja Eesti panga asjaajamise instruksioonide wäljaandmise algusega.

Esimese küsimuse kohta on praegu raske kindlat seisukohta wõtta. Meie Eesti panga põhikiri on wälja antud ajutise walitsuse poolt, Riigikogu on seda muutnud, kuid elu on näidanud, et tal siiski väga palju puudusi on, mida sealt seadusandlikul teel kõrwaldada tuleb. Kuid praegu ei ole mitte aeg ülemineku aja järgul neid nowelle maksma panna Eesti panga põhikirja muutmisel, mis ehk hädatarwilikud oleksid. Tuleb wast sellega leppida, et Wabariigi Walitsus, kui Eesti panga täiskogu Riigikogu teadmisel need sihtjooned ette ära määrab, mille järele Eesti pangal käia tuleks. Wõib olla kaugemal ajal, kui meie olukord selgunud on ja kui meil wõimalus on mitte ainult juhtnõõre wälja anda, waid ka määrusi maksma panna, siis wõib Eesti panga põhikirja muutmine päwakorrale tulla. Mina tähendaksin selle peale, et Eesti panga põhikirjas väga palju niisuguseid asju sees on, mis kindlat seisukohta nõuawad. Näiteks on 1921 a. wastuwoetud seaduses § 13-a, mille järele Eesti panga üldkohustuste summa ei tohi üle 10-kordse põhikapitaali ja 5-kordse kassa ja tarwitamata emissiooni summa tõusta. Praegu on aga tegelikult nii, et kui meie wõtame kümnekordse põhikapitaali 250 miljonit, siis panga kohustuste summa wõiks olla 2½ miljardit. Kui meie wõtame wiiekordse kassa ja tarwitamata emissiooni summa, siis wõiks see summa lõpmata suur olla, sest kui Wabariigi Walitsus annab Eesti pangale emissiooni õiguse, 100 miljardini, ja kui sellest on üks miljard ära tarwitatud ja 99 on järel, ja kui seda wiiekordseks tõsta, siis wõiks Eesti pank piiramata õigusega igasuguseid ko-

hustusi oma peale wõtta. Kas seda paragrahwi tuleb nii seletada, et alus on kümnekordne põhikapitaal ja siia juurde weel wiiekordne kassa ja emissioon, wõi tuleb seda teisiti mõista? Minu iskliku arusaamise järele tuleks seda niimoodi mõista, et alus on kümnekordne põhikapitaal. Tegelikus elus on seda teisiti mõistetud ja sellepärast tuleb tulewikus kindel piir panna, et selles asjas arusaamatused ära jääksid.

Teine küsimus, ja kõige tähtsam küsimus on see, millega oleksid wäljaantawad pangatähed kindlustatud. Siin on paragrahw 13, mis 1921 a. muudeti Riigikogu poolt, aluseks, mis meid praegu, wõib olla, raskesse seisukorda on wiinud. Et seda paragrahwi muuta tuleb, paistab päris kindel olewat, kuid praegusel ajal, nagu ma ütlesin, on raske alust leida, enne kui meie oma rahaasjandust korraldanud ei ole.

Nagu ma ütlesin, on neil põhimõtetel, mis mul au on Riigikogule ette kanda, weel teine ülesanne. Nimelt Eesti panga põhikirja § 38 järele annab Eesti pank lähemaid asjaajamise instruksioone Wabariigi Walitsusele rahaministri kaudu. Siisamaani minu teada ei ole mingisuguseid instruksioone antud, kui neid mitte lugeda, mis Eesti pank oma sisemises asjaajamises on andnud, ja mis „Riigi Teatajas“ on ilmunud 1922 a. nr. 98. See osakondade instruksioon ei käsitä asjaajamist peapangas ja nii on wiimane töö weel tegemata. Praegused põhimõtted ei saa täiesti instruksioonide aset täita, sest nende wäljatöötamine wõtab palju rohkem aega, kui mõni nädal. Wõib olla mõne kuu jooksul wõib neid täpsemalt wälja anda, aga täielikkude instruksioonide wäljaandmiseks kulub palju rohkem aega.

Esimene minu teesis kõlab nii: „Raha liikumise korraldamine ja eriti marga kindlustamine Eestis kuulub Eesti panga ülesannete piirkonda.“ Seda teesist pidasin ma tarwilikuks siin ette tuua. Nagu meil enne rääkimisel on olnud, kas käib margakursi kindlustamine Eesti panga ülesannete kohta, wõi mitte, ja on väga autoriteetlikust suust Riigikogule seletatud, et see Eesti panga ülesannete hulka mitte ei käi. Nüüd peab aga selgel sõnal öeldud olema, et eriti marga kindlustamine kuulub Eesti panga piirkonda, sest teisiti see olla ei wõi. Kui meie järgmiste teesiste põhjal riigipangale üle anname riigi metall- ja waluutatagawarad, siis on

loomulik, et Eesti pank peab ka vastutust kandma selle eest, kuidas neid tagavarasid tarwitatakse, ja sellepärast on loomulik, et see ülesanne peab eriti Eesti panga ülesanne olema.

Siis on järgmine küsimus suure ulatusega: kuidas tuleb meil emissiooni korraldada. Nagu härradel Riigikogu liigetel teada, on meil kaks emissiooni olemas: Eesti panga emissioon ja riigi emissioon.

Niisugune kord on kadumisele määratud. Nii on praegu walitsuse seisukoht see, et emissioon koondatakse kõik Eesti panka, et tegelikult peab alles jääma ainult Eesti panga emissioon. Järgmine küsimus on muidugi see, mis tuleb siis riigikassal riigi emissiooniga teha. Õieti oleks meil praegu võimalik seda ka täiesti Eesti pangale üle anda, sest Eesti pangal on nii palju riigi hoiusummasid, et teda võiks sundida täiesti riigi emissiooni üle võtma. Kuna meie aga seisukohal asume, et Eesti pank on samasugune riigi asutus, nagu riigikassagi ja et tema oma tegewuses peab käima täiesti nende juhtnööride järele, mis temale antakse Wabariigi Walitsuse poolt, siis on praegu igatahes warane wahekorda riigi ja Eesti panga wahel selles mõttes korraldada, et meie siin juba oma arweid hakkame õien-dama. Üks asi on siiski kindel ja nimelt see, et Eesti panga põhikapitaali tuleb märksa suurendada ja need summad, millega meie Eesti panga põhikapitaali suurendame, on juba tegelikult Eesti panka riigi poolt sisse maksetud. Mis aga puutub riigi emissiooni, siis tuleb kõigepealt riigi emissioon vähendada, nii Eesti panga tegewuse, kui ka riigi eelarwe kokkutõmbamise ja ülekanndmise kaudu. Küsimuse üle, kui palju meil wahetusraha peab olema, kui suur selleks tarwisminev summa on, selle kohta lähewad teoreetikeride arwamised väga lahku ja samuti ka üksikute riikide kogemused ja sellepärast peab seda küsimust weel eriti kaalumisele võtma. Saksa riigis näiteks oli liikumas wahetusraha 10 kuldmarka inimese peale ja kui meie selle summa aluseks võtame, siis saaks meie muidugi ühe kindla summa, kui meie aga teisi andmeid, kas wõi näiteks endise Wene riigi omasid arwesse võtame, kus oli wahetusrahana liikumas wask ja hõbe, kuld ja ka „täiewäärtuslik“ hõbe, mida aga piiratud arwul wastu wõeti, siis saaksime jällegi teise summa kätte. Minu isikliku arwamise järele ei tohiks see summa mitte üle ühe miljardi olla ja wõiks kõi-

kuda poole ehk kolmweerand miljardi wahel, äärmisel juhtumisel tõustes ühe miljardini, kuid ikkagi nii, et iga Eesti kodaniku peale ei tohiks niisugust wahetusraha olla rohkem kui 600—700 marka. Praegu on wõimatu selle kohta midagi absoluut kindlat ütelda, sest see on tulewiku küsimus, kuid praegu on käimas tegelik kokkutõmbamine, et õieti sellele alusele jõuda, et see summa peaks kaugelt alla miljardi olema. Missuguses ulatuses ja kui kiirelt see kokkutõmbamine läbi wiidakse, kas on juba wõimalik tulewaks Riigikogu korralikuks istungjärguks aruandega selle kokkutõmbamise üle esineda, see on küsimus, mida nüüd ette on raske otsustada. Nagu mina juba ütlesin, peab Eesti pank marga kindlustamise oma hooleks võtma ja kui tema seda teeb, siis on loomulik, ja õieti Riigikogu on ka selleks oma nõusolekut awaldanud, minu eelmiste teesiste üle läbirääkimiste ajal, et Eesti panga käsutada antakse kõik riigi waluuta- ja metallidetagawarad, Eesti marga kindlustamiseks. Selle metallide ja waluuta ärakasutamise määrab ära minu põhimõtete punkt 4-jas, kus on öeldud: Deflatsioon wiiakse läbi krediidide kokkutõmbamise teel Eesti pangas ja kokkuhoidmise teel riigi majapidamises, kunni a) emissiooni metall- ja waluutakate tõuseb vähemalt 60%-ni, emissiooni katteks ei saa lugeda laenusid waluutas, ja b) margakursi püsivus on väljaspool kahtlust.

Kuidas seda teha kawatsetakse, muidugi ei saa üksikasju siin kohe ette tuua. Nagu ma seda oma eelmises ettekandes pikemalt seletasin, alguses tuleb loobuda sellest, et meie waluuta täiesti wabalt turule anname, waid tuleb lasta teda turule sel määral, kui palju on wõimalik liikwel olewat raha sisse tõmmata deflatsiooni tegelikuks läbiwiimiseks. Eestkätt tulewad waluuta nõudmised rahuldada riigi elanikkude toitmise alal, nende warustamisel esimese järgu tähtsusega tarbeainetega, kuna teised tarwidused Eesti panga poolt finanseerimata jääks. Seda räägib ka järgmine punkt, kus öeldakse: „Eesti pank on äärmiselt tagasihoidlik impordi finanseerimisel ja keeldub garantiide andmises väliswaluutas klientide arwel, kuid teeb kergendusi ekspordi finanseerimisel ühenduses eksporditõrde kohustusega saadud waluuta Eesti pangale müüa.

Tegelikult kujutan mina omale seda nii ette, et kui meil on waja leiba osta, kui meil on waja esimese järgu tarbeaineid

osta, mida meil kindlasti ostetakse ja mille ostmiseks vaja oleks waluutat mustalt börselt osta, kui Eesti pank seda ei müüks, siis on loomulik, et Eesti pank siin wahele astub ja selleks oma waluutatagawaradest teatud summa määrab, et elukallidust tagasi hoida. Waluutaga finanseerimisel peab Eesti pank esialgü wäga tagasihoidlik olema, sellepärast, et kui nii lahtisel käel waluutat antakse, ja meie kaubabilans on passiiwne, nagu tema seda siinamaani on, siis wõiwad need waluuta summad, mis Eesti riik Eesti pangale üle annab, teatawa aja jooksul, kui praegusi kogemusi arwesse wõtta, siis umbes 1 aasta jooksul, kokku sulada wõi koguni otsa saada, ja muidugi teada, ei ole siis neid waluutatagawarasid enam kusagilt wõtta.

Kui suured kokkutõmbamised ette wõetakse ja kui palju õieti korda läheb riigi eelarwet kokku tõmmata, seda on praegu wara ütelda, aga igatahes peab waluuta turulelaskmine tingimata ühenduses olema deflatsiooniga, sest muidu oleks wäga riskant neid waluutatagawarasid Eesti pangale kasutada anda. Siis on siin puudutatud ka weel teine küsimus ja nimelt see, et ekspordi finanseerimine on praegu kahjuks Eesti panga käest ära läinud erapankade kätte, ja erapangad, kui nemad ekspordi finanseeriwad, wõtawad just samase kohustuse oma wastu, kui see on Eesti pangal ja nimelt, et kõik see waluuta, mis ekspordist tuleb, läheb erapankade kasutada. Muidugi ei ole ei Wabariigi Walitsusel, ei ka Eesti pangal kindlustust selleks, et seda waluutat kõige otstarbekohasemalt ära tarwitatakse ja sellepärast on täiesti loomulik, et Eesti pank ennast ka ekspordi finanseerimisest ära ei ütle, waid peab siin samuti kaasa tegema, selleks, et waluutatagawarasid oma kasutada saada ja sellega meie waluuta kriisi wähenendada. Kui korda läheb meie Eesti panga emissiooni katta 60%-ni ja kui margakurs teatawa pikema aja juba kindel on olnud, siis wõib jälle deflatsiooni kinni pidada ja suuremal mõõdul krediitid andma hakata, aga nii kaua, kui see mitte läbi wiidud ei ole, peab Eesti pank waluuta wäljaandmises kindlasti tagasihoidlik olema ja igasugust waluuta järsku kahanemist ära hoidma, et sellega õieti meie marga seisukorda tulewikus kindlustada ja teda mitte nõrgendada.

Siis järgmine punkt räägib Eesti panga krediitide andmisest üldises mõttes. Siin

on põhimõte üles seatud, et Eesti panga krediitid on lühikeseajalised ja sisuliselt likwiid, kusjuures kindlustuseks wõiwad olla ainult kindlad äriwekslid ja kergesti realiseeritawad kaubad mitte ettewõtte sisseseaded ja masinad, kuna muid kindlustusi wõib ja tuleb nõuda ainult lisatagatistena.

See on esimene nõue, et igal emissioonipangal, igal suuremal pangal peab tema portfell likwiid olema, ja see on esimene nõue ka Eesti panga juures, et tema oma portfelli likwiid hoidma peab, selle nõude peab Eesti pank omale üles seadma. Muidugi on see wäga keeruline ja waevarikas töö, ning tema läbiwiimine wõtatab kindlasti aega, aga et see eesmärk, siht peab olema, kuhu poole Eesti pank oma finanseerimise poliitikas peab püüdma, see on kindel, sest niikaua, kui seda sihti kätte ei saada, on wõimalikud teatawad kõikumised ja teatawad raskused meie waluuta ja Eesti panga poliitikas kindlasti ette näha. Eesti pank on Eesti riigi pank ja temal on kindlasti summased, mis temal harilikult kauemat aega seisawad ja mille kohta walitsusel teada on, et nad seal hoiduwad mitte ainult kuud, waid palju pikemat aega, wõib olla isegi aastaid, ja nende kohta on nüüd wõimalik pikemaajalisi laenusid anda. Praegu teewad deposiit summad, mida igasugusteks kindlustusteks maksetakse, nagu kõik-sugu kautsjonid ja muud, 600—700 miljonit wälja, ja kuna arwata wõib, et need summad seal kindlasti püsima jääwad, wõib olla ju, et tuleb mõni wäike muudatus, wõib olla 10 miljoni marga suurus, wõib olla poolesaja, wõi kõige halwemal juhtumisel 100 miljoni marga suurus, aga et need summad wäga suurel määral wäheneksid ehk suureneksid ühe korraga, seda ei ole ette näha. Nende pikaajaliste deposiit summade arwel peab Eesti pangal wõimalus olema ka niisugustes asjades Eesti rahwale wastu tulla, mis nõuawad pikaajalisi ja eesõigustatud krediitid. Mina mõtlen siin summased, mis määratud põllumajandusele, näiteks maaparanduse laen, mis wõib odawam olla, ja mis peab pikaajaline olema. Need laenud tuleksid tulewikus küll üle anda selleks asutatawatele hüpoteek ja maapankadele, aga need eeltööd wõtawad ikka pikemalt aega ja neid läbi wiia lühikese aja wältel on wõimatu. Neid summased peaks ära kasutatama, et eriti oma põllumajandusele wastu tulla.

Siis järgmine punkt ütleb, et sõbra-weksli iseloomu kandwad wekslid kõrwaldatakse läbikäigust. Kindla tähtaja jooksul kõrwaldatakse samuti kõik isiklikud laenuwõtjad, kes otsekohesed ettewõtjad ei ole. — See on teiste sõnadega öeldud, et Eesti pank ei tohi laenusid anda äraelamise laenuks, waid tema wõib ainult produktiiv laenusid anda. Ettewõtja on näiteks põllumees, kes oma põldu harib, ettewõtja on ärimees, on tööstur, aga kes Eesti panka läheb laenu saama selleks, et sellega oma elutarwidusi täita, niisugust laenu ei tohi Eesti pank mitte anda. See on selle punkti tähtsus. Ja kuna nüüd see iseenesest väga tähtis on, et seda sihikindlalt läbi wiiakse, siis tuleb selle peale eriti tähelepanu juhtida.

Järgmine punkt räägib, et tööstusettewõtete krediidi loomulikuks ülemmääraks peetakse nende põhikapitaali suurus ja sellest erandid tehakse ainult rahaministri nõusolekul. Kahtlase juhtumisel nõutakse piiratud wastutusega tööstus- ja kaubandusettewõtete kohustuste allakirjutamist osanikkude ja direktorite kui girantide poolt. — Siin peab ütleva, et õieti selgunud on, et wäljaantud krediidid mingisuguses kokkukõlas ei ole üksikute ettewõtete põhikirjadega. Suuremalt osalt on see küll nii tekkinud, et ettewõtjad on oma kuldrubla aktsiad põhikirjade uuendamisel ümber hindanud 1 kuldrubla = 1 Eesti mark, ja sellepärast on see wahe tulnud. Isene- sest arusaadaw, et ei saa nõuda, et nad oma aktsiad kulla proportsioonis ümber rehkendaks, sest selge on, et mõnel ettewõttel seda wäärtust ei ole, mis temal Wene ajal oli. Kui aga siiski suuremad ettewõtted, kelle krediidid väga suured, oma põhikirjades ainult 10—15 miljoni Eesti marga suuruse kapitaali peal seisawad, siis on need krediidid tingimata ebaloosulikud, ja ei wõi aru saada, kuidas wõib niisugusele asutusele, kes oma põhikapitaali nii wäikseks hindab, suurt krediiti lubada. Need wahekorrad peab tingimata selgitama, siin peab parandusi ette wõtma, ja tuleb nendele ettewõtetele lähedalseiswatelt inimestelt, kes suuri krediitideid saawad, isiklikku wastutust nõuda, et mitte pärast ei selguks, et aktsiaselts on küll riigile wõlgu, et temalt ei ole aga midagi wõtta, direktorid on küll rikkad mehed, aga nemad ei kannu seltsi tegewuse ja wõlgade eest mingisugust wastutust, kui asjad wormilikult korras on.

Selles mõttes tuleb punkt 10-da järele Eesti panga praegune portfell rewideerimisele wõtta üksikute laenuwõtjate kaupa kindla kawa järele. See kawa on umbkaudu juba wälja töötatud. Likwideeritakse kõik krediidid, mis oma likwiteedi, tähtaja, otstarbe ehk kindlustuse poolest eelmistele nõuetele ei wasta, igale kliendile individuaalselt kindlaksmääratud korras. — Siin ei saa üht üldist korda määrata, sest ei ole huwi asju nii kaugele ajada, et üldse midagi üksikute ettewõtete käest ei saa. Eesti panga huwi seisab selles, et tema need krediidid, need antud krediidid, kätte saaks. Kui ettewõtte elujõuline on, siis tuleb seda krediitide tagasitõmbamist nii toimetada, et selle ettewõtte elujõud kaotsi ei läheks.

Järgmine punkt räägib sellest, kuidas üldse krediite awada tuleb. Eesti panga põhikiri näeb ette, et pangas on diskonto komitee. Diskonto komitee ülesanne oleks krediitide awamine ja siis üksikute wekslite hindamine, mis diskonteerimisele panka tulewad. Siiani ei ole Eesti pangas niisugust diskonto komiteed asutatud. Nüüd on küsimus, kas tuleb niisugune diskonto komitee asutada, wõi tuleb see funktsioon mõne teise asutuse peale panna. Siin oleks wist kõige loomulik, et Eesti panga nõukogu, see on peapanga nõukogu, Tallinnas, oma keskelt komitee määrab, kes diskonto komitee kohuseid täidaks. Nõukogu liikmed ei pruugiks mitte korraga sealt osa wõtta, waid nad wõiks gruppeeritud saada, nagu mõnes muuski suuremas pangas. Et aga niisugune diskonto komitee tarwilik on, see on wäljaspool igasugust kahtlust. Ja wahekord diskonto komitee ja panga juhatuse wahel oleks see, et panga juhatuse ei tohi ühtegi krediiti awada, ühtki krediiti suurendada ilma diskonto komitee nõusolekuta. See ei pruugi aga juhatusesele sugugi siduw olla. Kui juhatuse leiab, et diskonto komitee on lubanud krediidi, mida juhatuse arwates anda ei saa, siis ei ole diskonto komitee otsus juhatusele mitte sunduslik, waid tema wõib oma äranägemise järele talitada.

Siis on ka enne sellest räägitud, et kes walwab Eesti panga tegewuse üle, ja kes kannab selle eest wastutust. Siis on räägitud, et Eesti pank töötab oma põhikirja järele, kannab ise selle eest wastutust, ja Wabariigi Walitsusel ei ole seal midagi ütelda. Ma arwan, et tegelikus elus ei saa see nii olla. Et ka sellele küsimusele kindlat alust panna ja ära ütelda, kes

Eesti panga tegewuse eest wastutust kannab, leidis Wabariigi Walitsus, et tuleks järgmine põhimõte üles seada: rahaminister walwab Eesti panga tegewuse ja ettetoodud põhimõtete teostamise üle. Et talle seda õigust aga mitte kaudsel teel anda, sest siis wõib juhtuda, et ta Eesti panga direktori oma juurde kutsub ja see talle seletust ei anna, waid ütleb, et mul ei ole teiega midagi tegemist, näidake mulle see paragrahw ette, mille põhjal Teie minuga rääkida tahate, — siis on siia weel teine teesis üles wõetud, nimelt see, et rahaminister on Eesti panga nõukogu liige. See tähendab, temal on õigus, nagu teistelgi nõukogu liigetel, nõukogu koosolekutest sõnaõigusega ja hääletamisõigusega osa wõtta. Ja kui tema siis märkab, et seal midagi tehakse, mis riigihuwidele ei wasta, mis ei ole mitte nende põhimõtete teostamine, siis on rahaministril õigus seda otsekohe Wabariigi Walitsusele kui Eesti panga täiskogule ette kanda, et Eesti panga täiskogu, see on Wabariigi Walitsus, saaks neid samme ette wõtta, mis õieti nende põhimõtete teostamiseks tarwis lähewad.

See on õieti kõik, mis praegusel ajal kawatseb Wabariigi Walitsus Eesti panga suhtes maksma panna. Need juhtnõõrid on lühikesed, paistab, et neid wõib õieti kümne minuti jooksul maha kirjutada, wõib olla öeldakse jälle, et siin midagi uudist pole, et ta kõik wäga selge on. Aga minu härrad, kui teie seda tegelikult maha kirjutama hakkate, siis ei ole see töö mitte nii lihtne, ja kui mõne kuu järele Eesti panga instruksioonidest nende 12 põhimõtte järele wäikene raamat tekib, ja aasta jooksul suur raamat paksude kaante wahel, siis peab ütleva, et iga töö algus niisugune on. Alguses seatakse põhimõtted üles, neid proowitakse tegelikus elus, ja kui siis seal kaswawad teised asjaolud juurde, ja kui asi selgunud on, siis on wõimalik, et Eesti panga põhikirja § 38 järele täit ja selget instruksiooni Eesti panga juhtimiseks anda wõib, ja ka asuda wõib teisele raskele tööle, see on Eesti panga põhikirja muutmisele selles mõttes, et tuleb seadusandlikul teel ära määrata Eesti panga waluta- ja kullatagawara wahekord emissiooni õigusega. Ma ütlen, et praegu seda ülesannet seadusandlikult täita oleks üleaarne ja enneaegne ja et sellepärast tuleb nende üksikute juhtnõõridega ja põhimõtetega leppida, mida minul au oli

Wabariigi Walitsuse nimel praegu Riigikogule ette kanda.

4. Läbirääkimised
Wabariigi Walitsuse wastamise puhul Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Tartumaa endisele I ringkonna walitsejale Jürman'ile antud kahe normaaltalu kohta.

A. W o m m (sd.):
 Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra põllutöeministri wastusest selgus, et Tartumaal, Luua mõisas asunik Jürman'ile on määratud krunt nr. 39, kui haawatud sõdurile ja ühtlasi kasutas tema 1921 a. krunti nr. 38, kui ringkonnawalitseja palgamaad. Kohapeal tasuta maasaajate

poolt tõsteti protest ja selle mõjul on siis härra Jürman põllutöömistrile esitanud palwe, et põllutöömisteerium wabastaks teda ringkonnawalitseja palgamaa pidamisest. Tegelikult aga kohapeal selgub, et põllutöömisteerium teda mitte wabastanud ei ole, praegu peab Jürman kohta edasi. Sellest on kujunenud asi niisuguseks, et põllutöömisteeriumi poolt on määratud krunt nr. 38 peale keegi Armin Räägo, kui eesõigustatud sõdur. Kohapeal sellest midagi ei teata, ei tea sellest midagi ei wallawalitsus, wallanõukogu ega ka kohapeal maasaajad, kellel on maasaamise õigus, kes aga maad saanud ei ole. Härra Räägo on praegu Berliinis ülikoolis, põllupidamiseks ei ole temal mingisugust inventaari. Nähtawasti ei mõtlegi härra Räägo kasutada seda krunti põllumajanduseks, waid kasutab seda lihtsalt rendiobjektina.

Asunikkudele on makswate seaduste järele maa edasirentimine kõwasti keelatud. Nähtawasti ei ole seadus kõigi asunikkude kohta maksew, waid sellest on tehtud üksikutele erandid. Kas härrastemaja on härra Jürman'i krundil, wõi on tema härra Räägo krundil, seda ei saanud mina mitte kontroleerida, sest põllutöömisteeriumis puudus planeerimise kaart. Planeerimise peakommissjoni poolt wastati, see olla praegu Tartus. Tegelikult ei ole sellest ka suurt tähtsust, sest koha peal waadates selgub, et igasugused piirid kahe krundi wahel on kadunud ja nende jaoks on ühine majapidamine sisse seatud — mõlemaid krunte peab härra Jürman. Et härrastemaja müüdnud, seda teawad tõendada kohapealsed asunikud ja seda on härra Jürman, kes ise praegu põllutöömisteeriumis kõrgem

ametnik, minule ja mõnele teisele Riigikogu liikmele tõendanud. Härra põllutööministri wastusest kuulsime aga, et härrastemaja müümata. Kumbal tõde on, see jääb minule esialgselt teadmataks. Kas peale planeeritud krundi härra Jürman'il eraldi karjamaad on renditud, seda teab ainult põllutööminister. Tegelikult kasutab härra Jürman praegu mõisa parki ja sellega ühenduses olewat metsa, mis umbkaudse vaatamise järele 30—50 wakamaad suur näib olevat. See on kultiveeritud mets, seal kaswawad istutatud Saksamaa kuused ja on nagu endisel mõisa ilumetsal teed sees. Kohapealised elanikud teawad tõendada, et härrastemaja metsa laastatakse põletispuudeks ja muuks materjaliks. Kõiksugused andmed lasewad oletada, et kaks krunti, millest siin jutt on, härra Jürman'i tarwitada on ja tema neid ühe krundi nime all tarwitab. Sellepärast on arusaadaw, et tema selle temale renditud metsaga, mis tema karjamaaks tarwitab, nii ümber käib, kui oma krundiga. Pärastpoole on koha pealt andmed tulnud, et pargist wõetakse puid maha. Kui mina tänawu kewadel sellest mõisast läbi sõites seal peatasin, siis olid puud tembeldatud metsaülema poolt. Kohapealsed elanikud selletawad, et neid hakatawat maha wõtma. Minul ei olnud selleks mingisugust tõendust. Minewal nädalal sain mina koha pealt kirja, mida tõendawaks dokumendiks tuleb pidada ja selles on öeldud, et Tartumaa metsaülema poolt on luba antud puid wõtta. Sellega on siis selge, et park on härra Jürman'i omandus.

Mis puutub elusasse inwentaari, siis härra põllutööminister juba tähendas, et asunikul makswate määruste järele on õigus saada elusat inwentaari 4 lehma, 2 mullikat, 2 hobust ja 1 sälg. Kuid seda normi ei ole asunikkudest wististi ükski saanud, vähemalt Wiljandi maakonnas teada keegi. Aga härra Jürman'il on 18 lehma, 5 hobust ja seda tõde ei ole härra põllutööminister mitte ümber lükanud, härra minister ainult teatas, et Jürman neid loomi mitte Roela mõisast ei ole saanud. Minul on aga kiri, milles teatakse, et tänawu kewadel on härra Jürman Roela mõisast weel 2 lehma toonud. Sellega oleks tema elusinwentaar weel kahe lehma wõrra suurem. Kuidas härra Jürman loomi Roela mõisast saab, selleks wõiwad mitmesugused põhjused olla. On ju wõimalusi elusat inwentaari ka nii saada, et see mitte inwentaari jagamise

nimekirjas sees ei ole. Näiteks, kui mõni mõis tuleb jagamisele, siis wahetawad mõisnikud enne, kui mõis ühes inwentariiga üle läheb asunikkude kätte, oma loomad halwemate wastu ümber, ehk müüwad paremad loomad maha ja ostawad niisugused asemele, mis waewalt jalul wõiwad püsida. Kui see on sündinud härra Jürman'i, kui kõrgema riigiametniku teadmisel, siis on see suurem wäärnähtus, mida hukka mõista tuleb.

Härra põllutööminister wastas, et Karkna luhast renditud tagawara-heinamaa on kokkukõlas makswate määrustega härra Jürman'ile renditud. Põllutööministeriumi määrus tagawara-heinamaade wäljarentimiseks on aga hoopis teistsugune, nii on öeldud § 8, et tagawara-heinamaa tükid wõistluspakkumise teel wälja antakse. Märkus nimetab eriti ära mõisatööliste ja asunikkude heinamaa saamise tingimised. Need wõiwad heinamaad ilma wõistluspakkumiseta saada, kui nad poole osa ehk vähem normaaltalu peawad ja kui nemad sellekohase soowiawaldusega esinewad vähemalt 10 päewa enne pakkumist ringkonnawalitseja juures.

Härra Jürman on teinud lepingu 1922 a. kewadel. Luua mõisa töölised ja asunikud, kel wähe heinamaad, esinesid ringkonnawalitsejale palwega, neile tagawara-heinamaad rentida alustel, mis ette nähtud põllutööministeriumi määrustes tagawara-heinamaade wäljarentimiseks. Ringkonnawalitseja wastas, et neil tagawara-heinamaad wälja rentida ei ole, et see juba wälja renditud on. Sellest peab järeldama, et seal ei ole põllutööministri määrusi tagawara-heinamaade wäljaandmise kohta mitte õigelt käsitatud. Pean tähendama, et Luua mõisas on asunikka, kellel on ainult 2 wakamaad heinamaad. Seal on kaks käsitöökohta, mille üldine suurus on 2 tiinu, see on 6 wakamaad, sellega 4 wakamaad põldu ja 2 wakamaad heinamaad. Määruse järele oleks just õigus neil tagawara-heinamaad saada. Selle tõttu ei saa kuidagi loomulikult pidada sarnast määruste käsitamist, mille järele siin käidud on, renditakse ilma wõistluspakkumiseta, ilma et määrused oleks täidetud, 15-wakamaaline maatükk ühele isikule, kellel enne on olemas 40 wakamaad heinamaad. See on fakt, ja seda ei ole ka põllutööminister teisiti tõendanud. Siin on sellest määrusest sihilikult mööda mindud ja

mõisatöölised ning asunikud tagawara-heinamaaga warustamise suhtes rahuldamatata jäetud.

Mis puutub sellesse, et eriti Luua ja Prossa mõisast on wõõrandatud mõisatöölisele enam maad, kui kuskil mujal, selle kohta pean tähendama, et koha peal mitmed sõdurid, kellel tasuta maasaamise õigus on ja seda saanud ei ole, mitu korda põllutööministrile maasaamise palwega esinenud. Asjaolu on väga weider, nimelt selle poolest, et kaks maasaajat, üks härra Räägo on Berliini ülikoolis ja teine härra Jürman Tallinnas põllutööministeeriumis kõrgem ametnik, tähendab, kumbki ei ole tegelikult maapidaja ja neile antakse niisugused eesõigused, neile antakse mõisa park, tagawara-heinamaa, mis on wastolus määrustega wälja renditud, peale selle on weel pargiga ühenduses olew mets, mis wõimaldab neile ainult karjatada omi loomi, kuna teistel selles suhtes mingisugust wastutulekut ei ole. Mõisatöölised on 3 töölise ühe krundi peal, need nimetati põllutööministri poolt, aga mis sellele edasi järgnes, seda põllutööminister ei nimeta. See krunt, kus mõisatöölised peal on, selle suurus on 40 wakamaad põldu ja need mõisatöölised on selle normaaltalu omawahel ära jaganud ja mõtlewad sinna põlisteks rentnikkudeks jääda, neile juurde olid aga kaks mõisatöölise kõrwale paigutatud, ning kummagile 1 wakamaa maad antud. Täna wu kewadel on aga 1 wakamaa neilt ära wõetud ja praegu on kaks mõisatöölise ilma maata. Kui waadata seda, et Luua mõisas suuremal määral maad on wõõrandatud, kui kusägil mujal, siis wõib seda teisest küljest hinnata. Näiteks eriotstarbekoht, mis on wälja renditud 12 aasta peale. Selle juures on väga iseloomustaw asjaolu, et isik, kes eriotstarbeks aiapidamise krundi kasutada on saanud, aiatööd ei tunne, waid kasutab seda krundi kui iga teine asunik harilikult külwikorra järele. Selle eriotstarbe rentnikule on antud koht selle tingimisega, et endine mõisa aiarentnik temale aiatööd peab õpetama. Tähendab, aiapidamise maa on antud isikule, kes aiapidamist ei tunne ainult selle tingimisega, et ta edaspidi õpib. Need on põhjendused, mille põhjal pean põllutööministri wastuse kohapealsete andmete järele mitte rahuloldawaks, eriti mitte rahuloldawaks tagawara - heinamaade wäljarentimise kohta.

Põllutööminister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Ma alan sellega, millega lõpetas eelkõneleja, kus ta alla kriipsutas, et wastus ei ole olnud rahuldaw, kuna see kokkukõlas ei ole selle põllutööministri määrusega, mis antud 1923 aastal 29. juulil. Eelkõneleja ise tähendas, et tagawara-heinamaad on wälja renditud 1922 aastal, järelikult ei wõidud mitte heinamaid wälja rentida nende määruste järele, mis on antud 1923 aastal. Mina olen jälginud neid andmeid ja pean ütleva, et heinamaad on wälja renditud selles korras, mis toleaeagne määrus wõimaldas. Et sellekordne määrus lahku läheb praegumaks-wast määrusest, siis ei saa seda heinamaad praegu mitte niisugustel tingimistel wälja rentida ja sellepärast wõisin mina tähendada, et kui see rendileping tagawara-heinamaade kohta lõpeb, ei saa neid heinamaid mitte enam niisugustel tingimistel wälja anda.

Edasi. Aiapidamise krundi kohta ei ole minul mitte wastawaid andmeid, kuna see küsimus alles praegu üles tõstatud on.

Edasi teatas eelkõneleja, et krunt nr. 39-dal on karjamaaks park. Minu andmete järele nõndanimetatud park wõi osa pargist kuulub krunt nr. 39 piirkonda ja ei ole see tükki mitte eraldi wälja renditud, waid krunt nr. 39-ga ühes tükis. (A. Womm, sd.: Seal peal on mets.) Mets tuleb müügile ja see ei ole mitte krundipidajale antud, waid on riigi mets. Kogu krundi suurus on minu andmete järele 35 tiinu. Et härra Jürman'il oleks weel teisi maid kasutada peale selle tagawara-heinamaa, see minul teada ei ole.

Peale selle tahtsin weel tähendada, et niipalju kui minul teada, kasutab härra Jürman krundi isiklikult, ehk tema küll wiimasel ajal on põllutööministeeriumi ametisse kutsutud. Et härra Jürman põllutööministeeriumis teenib, see asjaolu ei anna weel põllutööministeeriumile õigust tema käest krundi ära wõtta, wõib arwata, et üks kui teine asunik ka tulewikus wõib põllutööministeeriumis teenida, kuid sealjuures waewalt oma krundist lahkub. Niipalju kui minul teada, tarvitab see ministeeriumi ametnik iga waba tundi selleks, et oma koha peal ja perekonna juures wiibida. Tema perekond elab alatiselt seal ja walwab majapidamise järele. Toodi ette, et olla mingisugune wahekord Jürman'i ja Räägo

wahel olemas. Minulolewate andmete põhjal ei ole ametlikult rendiwahekorda olemas. Ma tähendasin juba eelmisel koosolekul, et seal wõib rendiwahekord olla, kuid seda ei ole kerge igakord selgeks teha, sest ühelt poolt teatab krundipidaja Räägo ja teiselt poolt ka härra Jürman, et Räägo seda krundi rendilepingu wahekorras ei pea. Minu arwates on wäga raske riigil wälja uurida, kas on siin rendiwahekord olemas wõi ühismajapidamine kahe asuniku wahel ja sellepärast arwan, et raske on kohtu korras, sest teises korras seda teha ei saa, Räägo käest krundi ära wõtta.

Mis puutub tasuta maasaajatesse, siis on ka Räägo üks nendest ja selleks ei ole minul mingisuguseid andmeid, et nüüd Räägo seda krundi hõlwemini peaks kui mõni teine tasuta maasaajatest. Igatahes, kui üks wõi teine tasuta maasaajatest weel ilma maata on, siis on riigil niipalju maid tagawaraks, et kõik tasuta maasaajad maaga warustatud saawad. Minul oli kawatus juba lähemal ajal üleskutset awaldada, et kõik tasuta maasaajad, kellele maa lubatud, end registreeriks, oma soowi awaldaks, kuhu nad maad soowiwad saada, et riigil oleks tagawaramaade kasutamise mõttes wõimalus kindel kalkulatsioon teha.

O. Liigand (rhw.): Et käesolewas asjas, nagu Wabariigi Walitsuse wastusest selgub, mingisugust seaduswastast talitamiswiisi ette tulnud ei ole, mille eest põllutöoministri tuleks wastutust kanda, panen ette päewakorras edasi minna järgmise ülemineku-wormeliga: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Tartumaa endisele I ringkonna walitsejale Jürman'ile antud kahe normaaltalu kohta — läheb päewakorras edasi.“

A. Womm (sd.): Härra põllutöominister tähendas, et tagawara-heinamaad on wälja renditud kõigi määrustega kokkõlas, et mina olla tähendanud, et nimetatud heinamaa on wälja renditud 1922 aastal, kuna põllutöoministri uus määrus wälja antud 9. juulil 1923 aastal. Kõnealolew heinamaa on wälja renditud wastolus määrustega nimelt sel põhjusel, et § 18-das on öeldud: Käesolewa määrusega kaotawad maksuse endised määrused tagawara-heinamaade wälja-

rentimise kohta. Kes enne 1923 a. kewadet tagawara-heinamaad olid saanud, siis mitte kauemaks kui ühe aasta peale. 1923 a. kewadest peale hakkas maksuma uus määrus, mille põhjal üheaastane rendileping lõppes ilma üles ütlemata ja uue määruse järele oli wõimalik heinamaad rentida kolme aasta peale. Et Jürman'i heinamaa oli renditud 1922 aastal, siis arusaadaw, et ühe aasta peale ning 1923 aasta kewadel pidi tema wana rendileping lõppema.

Mis puutub sellesse, et härra Räägo ka üks tasuta maasaaja on, siis peaks küll arwestama selle meeoluga, mis walitseb koha peal. Ärewuseks põhjust annab õieti see asjaolu, et kumbki maasaajatest ei ole ise koha peal maaharijad. On tasuta maasaajaid põllumehi rentnikka, kellel on põllutööriistad muretsetud, aga ei ole kohta, kuhu minna oma inwentaariga, waid tuleb kolida ühel kewadel ühte tallu, teisel kewadel teise tallu. Iseäranis silmatorkaw on see, et sarnane määrustest möödahiilimine ja maa kätteahnitsemine sünnib isiku poolt, kes ise põllutöoministeriumis kõrgem ametnik on. Kui oli põhjust härra Jürman'il esineda palwega teda wabastada ringkonnawalitseja talust, siis peame järeldama, et tema seda pidada ei tahtnud. Siin on üleliigse lihtsusega tegemist ja nimelt: juriidiliselt wabastada, kuid tegelikult on olukord endiseks jäänud.

Juhataja K. Wirma: Ette on pandud järgmised ülemineku-wormelid: rkl. Womm'i poolt: „Ära kuulates põllutöoministri seletust Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei rühma arupärimise peale Tartumaa I ringkonna walitsejale härra Jürman'ile antud kahe normaaltalu andmise asjus, leiab Riigikogu tarwilikuks, et põllutöoministerium Luua mõisast krunt nr. 38 wäljaandmise, härra Jürman'ile elusa inwentaari müümise ja tagawara-heinamaa rentimise põhjalikult läbi waataks ja wäärnähtused kõrwaldaks, mis rahwa rahulolematuseks põhjust on andnud ja läheb päewakorras edasi.“, ja rkl. Liigand'i poolt lihtülemineku-wormel: „Panen ette päewakorras edasi minna järgmise ülemineku-wormeliga: Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Tartumaa endisele I ringkonna walitsejale Jürman'ile antud

kahe normaaltalu kohta — läheb päewakorras edasi.“

Esimesena panen hääletamisele motiweeritud ülemineku-wormeli ja kui see peaks tagasi lükatama, siis lihtülemineku-wormeli. (Hääletatakse.) Motiweeritud ülemineku-wormel on saanud poolt 17 häält, wastu 19, sellega tagasi lükatud. (Wahelhüüded: Palume sedelitega hääletada.) Soowitakse sedelitega hääletamist, palun sedelid wälja jagada. Kas tehakse ettepanekuid häätelugejate kohta? (Wahelhüüde: Juhatus!) Ettepanek on tehtud, et juhatus hääled loeks. Selle wastu ei waielda, loen ettepaneku wastu wõetuks. (Loetakse hääli.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on 20 häält, wastu — 23, erapooletuid on 15, — sellega on motiweeritud ülemineku-wormel tagasi lükatud. Asun lihtülemineku-wormeli hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on lihtülemineku-wormel wastu wõetud.

**5. Läbirääkimised
Wabariigi Walitsuse
wastamise
puhul iseseiswa
sotsialistliku töö-
lispartei Riigikogu
rühma arupärimise
peale korratuste
kohta põllutöömi-
nisteeriumi met-
sade peawalitsus-
ses.**

O. Gustawson
(is.): Oma wastuses meie rühma arupärimise peale korratuste kohta põllutööministeeriumi metsade peawalitsuses on põllutööminister katsumud nii arupärimises endas kui ka selle põhjendamisel käsitatud küsimusi walgustada nõnda, nagu oleks

„na Shipke wse w porjädke“. Selle, toonilt pisut sunnitud ja hoota ning sisult hõredawõitu wastuse tuuma wõiks kokku wõtta järgmiselt: wõib waid kiita, ent mitte laita enam-wähem eeskujulikku korda metsade peawalitsuses.

Antud wastus ei rahulda meie rühma. Mina rõhutan seda weel kord ja juba nüüd ette ergutuseks keskrühmitustele, et nad mitte ei unustaks oma truualamluses härra Jaanis'e-Liigand'i wõi mõne teise teenistuswalmis härra käe läbi walmis lüüa liht-wõi koguni heakskiitwat ülemineku-wormeli Wabariigi Walitsuse positsioonide päästmiseks. Et selle kaitsekilbi püstihääletamisel nii mõnelgi härral keskelt ja paremalt tiiwalt tuleb minna kontra oma sisemise inimesega wälise walijassfääride surwel — mis küsib sel-

lest kõrgem poliitika. Sest selge on, nagu kaks kord kaks neli: Wabariigi kodanikkude rõhuw enamus on mõistnud ja mõistab terawalt hukka metsade peawalitsuse isewärki waimu ja endise-praeguse metsamajanduse poliitika wõtted-panekud. Ja kui Riigikogu enamus tahab ses suhtes olla rahwaenamuse tahte wõltsimata tõlgitseja, siis ei saa temagi seisukoht olla teistsugune. Ja selles küsimuses wõibki konstateerida haruldast kooskõla walijaskonna ja walitute enamuse wahel — selle märkusega waid, et enamjagu rahwasaadikuid solidaarsed on oma walijatega metsade peawalitsuse tegewuse hindamisel ainult nii kaua, kui nad awaldawad oma eraseisukohti. Siis on nad peaaegu kõik Saulused. Aga kui räägib rühm ametlikult Riigikogus, siis osutub iga mees keskelt ja paremalt tiiwalt sedamaid niisuguseks wagusaks pai-Pauluseks, et anna jumal andeks. Wõtke proowiks tööerakond, kelle „Waba Maa“ metsade peawalitsuse isewärki kantsi ilmast ilma on pommitanud rängalt, nii et tükid taga. Täna teewad aga sama erakonna mehed ülemineku-wormeli hääletamisel oma kätega muusikat sootuks teisest truualamisest ooperist, nimega „Elu Roosen'i eest“.

Wõi waatke lisaks weel põllumeeste kogude mehi. Isegi erasatsmaamees Mats Laarman on seal — uuh! Kui hirmsasti metsade peawalitsuse wastu, teistest päris mullalõhnaga põllumeestest koguni kõnelemata. Ja „Kaja'gi“ katsus käesolewa arupärimise esitamisel näidata oma hambakontse, just nagu hammustada tahtes metsade peawalitsust. Aga eksib see, kes kõige selle põhjal enustada katsuks, nagu wõiksid kogupõllumeeste sõrmed metsade peawalitsuse arwel täna kirjutada Riigikogu protokoll: mene, teekel, uwarasin. Selleks on nende ametlikule südamele liig lähedal need päewad, kus nende omad mehed — härrad Rostfeld ja papi Raamot Kitsing'i käe läbi pänid põhja metsade peawalitsuse soomustatud kantsile selle praeguses omapärase stiiilis. Oma lapsele ei sülitata nii hõlpsasti näkku. Nõnda et on sama hästi kui kindel, kõnealolewat arupärimist tabab ametlikult sama saatus, mis suuremat osa teisigi enne seda. See lõpeb wormeliga: oleme rääkinud ja jääb sellega.

Hoolimata sellest ei osutu meie arupärimine ometi mitte weekandmiseks sõelaga.

Eelkõige: oma arupärimisega oleme riigiteenijate põhiõiguste kindlustamise suhtes saawutanud tähtsa võidu: põllutööminister on oma wastuses seletanud sõnasõnalt: „Ühtlasi on Wabariigi Walitsus seisukohale asunud ja oma ametiasutustele ja wastawatele ametnikkudele juhtnöörid annud, et distsiplinaar-karistuse wiisi aresti määramise korras edaspidi mitte tarwitusele ei tule.“

Sisuliselt ei muuda see kuigi palju asja, kui põllutööminister selle juures dekoratiivses mõttes sissejuhatawalt seletab: „Wabariigi Walitsusel ei seisa ülesandeks seadust seletama hakata. Igatahes on walitsus arwamisel, et need distsiplinaar-karistuse wiisid, mis meil seaduses ette nähtud, mitte muutunud ei ole.“

Tähtis on see, et siit peale riigiteenijate suhteski tegelikult maksab põhiseaduse § 8. II lõikes ettenähtud kord, millele wastawalt, wälja arwatud kuriteolt tabamisel, ei wõi kedagi wangistada wõi kitsendada isiklikus wabaduses muidu, kui kohtuwõimude otsusel. Härra Rosen'i debüüt põhiseaduse wastaselt koduseks tarwitamiseks üles soojendada katsuda n. s. § 69. ettenähtud arreteerimisõigust — on ja jääb loodetawasti esimeseks ja wiimaseks seesuguseks katsetamiseks praeguse põhiseaduse makswuse kestes. Meie rühm on weendunud selles: härra Rosen'i hoolimata debüüdi teistsugusel arenemisel parema õnnestamisega oleks riigiteenijad kõige tõsisemalt pidanud kartma n. s. § 69 korras arestimääramiste ohtrat praktiseerimist. Nüüd on sellele pahele parajal ajal punn ette pistetud.

Samuti oleme kannatadasaanud ametnik Warjun'i suhtes oma arupärimisega osaltki saawutanud selle, mida tahtsime. Härra põllutööminister seletas oma wastuses: „Ka need wiimaseid sündmusi arwesse wõttes, on metsade peawalitsuse juhataja wastawate andmete põhjal selgusele jõudnud, et karistus, mis Warjun'ile distsiplinaar-korras määratud, et karistus, mis ette wõetud, waewalt oma ülesannet täita suudab, sellepärast on metsade peawalitsuse juhataja oma senisest määrusest loobunud, ja süüdistusmaterjalid edasi saatnud rahukogu prokuröörile August Warjun'i wastutusele wõtmiseks nuhtlusseaduse §§ 393, 394 põhjal. Minul ei ole vähematki kahtlust, et kuna asi kohtuwõimude kätte üle on läinud, et seal õiglane ja erapooletu otsus selles asjas tegemata jääb.“

Meiegi pooldame: see on ainuõige tee tekkinud konflikti lahendamiseks. Meil ei tule mõttesegi riigiteenijaid asetada kõrgusele, kus isegi kohus tarbekorral neile ligi ei pääse. Sellejuures iseendast mõistetawalt eeldades, et kohus ühesuguse erapooletusega süüdlasi karistab, aga süütuid kaitseb ülemuse omawoli ja ülekohtu wastu. Riigiteenija, kes waid ülemuse isiklikkude tujude käes alati kaitsetult tuulelewil, ei suuda wabariigi waba kodanikuna oma teenistuskohuseid korralikult täita. (W a h e l h ü e J. Soots'i, põl. poolt.)

Härra Soots arwab mõnikord teisiti. (J. Soots, põl.: Kui ülemus wastutab, siis peab temal ka wõim olema.) Kahju, et Teie selle peale ei mõelnud siis, kui Teie teatud küsimust Riigikogu kõnetoolilt käsitasite.

Nii ametnik Warjun'i kui ametnik Laos'i küsimus on antud kohtu kätte. Järjekult siia wõiks panna punkti ja oodata kohtuotsust. Härra põllutööminister aga ei maldanud piirduda punkti panemisega siin, waid ta asus küsimust käsitama sisuliselt, ennustada katsudes isegi kohtuotsust, mis arwatawasti tulla alamate ametnikkude kahjuks. Sellepärast ei saa minagi mööda minna nende kahe wahejuhtumise sisulisest käsitamisest. Seda rohkem, et ministri seletused otse klassikalises täiuses dokumenteerida aitawad, kuidas ministeeriumis sarnaseid koduseid juurdlusi sooritatakse ja kuiwõrd nende tulemused objektiivselt wõetuina usalduswäärsed.

Ja selle momendi paljastamises seisab meie arupärimise teine wõit.

Kõigepealt Hans Laos'i lugu. Otsekohe peale kõnealolewa arupärimise wastuwõtmist Riigikogus ruttas härra põllutööminister faktilises märkuses seletama, et minu poolt ettekantud andmed olla lähemal uurimisel osutunud ebapõhjendatuiks. Seda märkust ruttasid muuseas sedamaid kasutama „Kaja“ ja „Päewaleht“, et minule, kui arupärimise põhjendaajale müksu anda: ma olla opereerinud ilmselt wõltsandmetega. Ma loen oma kohuseks weel kord konstateerida sedasama, mida ma rõhutasin arupärimise põhjendamisel: omalt poolt ühtegi sõna ligi lisamata kandsin ma ette sõna-sõnalt palwe, mille ametnik Hans Laos oli esitanud põllutööministrile ja milline weel praegu leidub põllutööministeeriumi wastawas kaustas. Omast peast ma ettekan-

tud palwekirja wälja mõelnud ei ole. Ma ei tea sellepärast mitte, kes sel puhul tõsiasjadega wabalt on ümber käinud, kas mina wõi „Kaja“ ning „Päewalehe“ reporteerid.

Edasi: ametnik Hans Laos wõeti metsade peawalitsusest põllutöoministeriumi teise peawalitsusesse uuele kohale. Ta teenib seal praegugi. Enne wahejuhtumise awalikukstegemist Riigikogus ei ole kuulda olnud, et metsade peawalitsuse juhataja härra Rosen oleks esinenud Hans Laos'i kohtulikule wastutusele wõtmisega laimamise eest, waatamata, et wahejuhtumisest omal ajal „Waba Maas“ märkus leidis. Kas ei pane see kõik paratamatult järeldama, et Hans Laos oma palwekirjas sündmust nõnda kirjeldas, nagu see tõepoolest oli.

Hiljuti kodusel kombel sooritatud uurimine aitab seda oletust väga wähe kõigutada. Eriti, kui arwestada juurdlustingimusi. Asja selgitamine on antud härra Kitsing'i kätte, kes tähendatud wahejuhtumise toime tulles oli metsade peawalitsuse ülemaks ja ise otsekohe asjasse segatud selle tõttu, et ametnik Hans Laos otsekohe tema poole pööras suusõnalise kaebusega. Mispärast härra Kitsing tol korral heaks arwas asja surnuks sumbutada, ilma küsimust lähemalt juurdlemata, jääb muidugi tema saladuseks. Selge on aga see, et nüüd tagant järele asja uuesti uurima hakates härra Kitsing'i enda hüwides on wahejuhtumist walgustada nõnda, nagu poleks seda olnudki. Ma arwan, et ametnik Laos õieti talitas, kui ta kaebusega esines oma järgmisele ülemusele, ja sedagi alles siis, kui selgus, et teda metsade peawalitsusest lendu taheti panna. Ta esitas toleaegele põllutöoministrile palwekirja, milles palus, et talle antaks uus koht põllutöoministeriumi teises peawalitsuses, kuhu ta koha saigi.

Siis üks wäike üksikasi: juurdlusel tuletab ametnik Laos härra Kitsing'ile meelde lauset, millega ta Rosen'i tegewust iseloomustanud, küsides, kas härra Kitsing tõesti sedagi enam ei mäletawat. Härra Kitsing jääb siiski kaheldes waid selle juurde, et Laos talle tol korral waid puudest rääkinud.

Edasi. Et kolme kaasametniku tõenduse järele „täiesti rahulik jutuaajamine“ härra Rosen'i ja Laos'i wahel sugugi mitte nii rahulikult ei olnud, ja et midagi juhtunud pidi olema, näitab seegi, et härra Rosen nähtawasti isegi ehmudes

oma äkilisest meelest, Laos'i hiljem tagasi kutsuda laskis, Laos aga arweosakonna ametnikkude üksmeelse tõenduse järele sedawõrd ärritatud oli, et ta esialgu kuidagi tagasi minna ei tahtnud ja alles teiste ametnikkude pealekäimisel ja rahustamisel lõpuks ometi Rosen'i juurde läks, kes nüüd väga lahke ja wiisakas oli. See näitab aga seda, et härra Rosen tahtis nüüd tagant järele seda heaks teha, mis tema äkilises meeles halba oli toimunud. Et kolm ametnikku, keda härra Kitsing käesolewas asjas üles andnud on, ütlewad, nagu ei oleks nad mitte midagi kuulnud- näinud, on psühholoogiliselt väga arusaadaw. Ei taheta ju ennast panna kontra oma ülemusega ja sellepärast räägitakse nõnda. Ma ei taha neid ametnikka mitte sugugi rohkem kahtlustama hakata kui teisi, kuid ma ei saa jätta tähendamata, ülekuulamise ajaga langeb kokku ülekuulatud kahe ametniku ametikõrgendus, kuna kolmas ametnik härra Rosen'ilt eriliste teenete eest saab peale hariliku palga weel 4.000 marka kuus lisatasu metsatööstuse arwel. Ma ei taha sellega midagi öelda, ma waid kriipsutan alla seda kummalist ühtesattumust. Nii on Laos'i lugu teisepoolt küljest waadatud. Ja objektiivselt wõttes ei saa kuidagi moodi öelda, nagu oleks kogu wahejuhtumine waid wäljamõeldud trikk. Kohus annab muidugi oma otsuse.

Siinkohal ei saa aga jätta kahetsust awaldamata, et toleaeagne metsade peawalitsuse ülem Kitsing ja minister Rostfeld asja selgitamisele ei asunud otsekohe, kui see neile teatawaks sai. Arusaadaw, et nüüd tagant järele seda wahejuhtumist selgitada on raskem, kui seda otsekohe oleks tehtud. (Põllutöominister A. Kerem: See sündis minu eelkäija ajal.) Ma kõnelen samuti toleaeagest ministrist.

Edasi, paar märkust ametnik Warjun'i wintsutamiste ja sel puhul toimetatud juurdluse kohta. Eel kõige — ülekuulamine on toimetatud härra Rosen'i kui ühe asjaomase poole poolt. Ja selle ettekande põhjal tutwustaski härra minister Riigikogu käesolewa küsimusega. Ma ei hakka seda paturegistrilt uuesti ette kandma, waid peatan ainult mõnede punktide juures, neid sõnasõnalt tsiteerides, et „Kaja“ ja „Päewaleht“ mulle taas ei saaks ette heita wõltsimist. (J. Piiskar, is.: Seda tehakse siiski.) Seda halwem neile.

Ettekanne lausub: „August Warjun astus metsade peawalitsuse teenistusse 21. märtsist 1923 a. nimetusega registraatori koha peale.

Warsti peale ametisse astumist oli märgata, et tema selles ametis liig saamatu ja lohakas oli. Tihti peale tegi tema eratoimetustega rohkem tegemist, kui oma otsekoheste kohuste täitmisega. Sellekohased hoiatused said temale tehtud, kuid et juba kõik osakondade juhatajad enam tema korralduste ja töödega rahul ei olnud, minule sellekohased ettekanded tegid, — sai minu resolutsiooni põhjal 5. septembrist 1923 a. Warjun'ile tõsine kirjalik hoiatus tehtud, temale kohuseks tehes korralikumalt oma kohuseid täita ja rohkem oma otsekohestele ülesannetele anduda.

Kuid et asi siiski ei paranenud, korraldused registratuuris kordusid, selle peale vaatamata, et peale nimetatud Warjun'ile mitmel korral veel suusõnalised noomitused tehtud said, sai 1923 aasta lõpul minu poolt korraldus tehtud osa tema töödest osakondade juurde paigutada, mis aga nüüd peale Warjun'i ümberpaigutamist ja tema asemel teise isiku nimetamist, kõik jälle wana wiisi võimalik ja otstarbekohane ümber korraldada oli.

2) Minu Warjun'i ümberpaigutamise määruse 5. maist s. a. põhjuseks on olnud eeskirjeldatud asjaolud ja arwesse on wõetud, et Warjun kõigi minu nõudmiste ja hoiatuste peale vaatamata oma endist lohakat ametikohuste täitmist ja saamatust jätkas, tihti tööajal jällegi oma erasju ajas ja peawalitsusest töölt lahkus, ilma et sellest oma ülemusele teatas ehk puudumiseks luba küsis.

Teenides registratuuris wanema ametnikuna oli Warjun kohustatud omale alluwatele ametnikkudele ametikohuste täitmisel ja ülespidamises head eeskujuga andma, kuid täielikult kujunes asi selle wastu hoopis ümberpöörduks, mille tagajärjel üldine korraldus ja töowiljakus registratuuris kannatas ja ametnikkude omawahelised arusaamatused tekkisid.

3) Mitte tõendatud laimujuttude ettekandmise ja intriigide tõttu oli wahekord Warjun'i, sekretääri, kui tema otsekoheste ülemuse, ja registratuuri ametnikkude wahel niiwõrd terawaks ning wäljakanatamatuks muutunud, et kauem sarnases olukorras koos edasi töötamine täiesti wõimatu oli.“

Nii siis härra Rosen dokumenteerib, et ametnik Warjun on täiesti kõlbmata, saamatu, jonnakas jne. Kahjuks on härra põllutööminister härra Warjun'it waid ühelt poolt waadanud, nimelt sellelt poolt, kust härra Rosen teda walgustas. Kuid igal inimesel on olemas ka tema teine pale. (Põllutööminister A. Kerem: Ei, härra Gustawson, mina kandsin siin ka temale alluwa ametniku seletused ette.) Siin on huwitaw märkida, et sama sekretäär Michelson, kelle arwamistega härra Rosen oma ettekandes tugewalt opereerib, alles 4. jaanuaril k. a. on notariaalselt kinnitatud allkirjaga Warjun'ile tema palwe peale wälja andnud tõenduse, kus kogu asja hoopis teisiti walgustatakse. Minu meelest tuleb selle tõenduse andmeid kui enam erapooletuid wäga tõsistena wõtta. Siin seatakse näiteks asjaajamise korra küsimus ja wahekord ametnikkude wahel sootuks teise walgusse, kui härra Rosen ette tõi. Ma kannan selle dokumendi sõnasõnalte ette. (Wahel hüüe.) Härra Michelson läks alles neil päewil pankade nõukogusse sekretääriks.

„Metsade peawalitsuse juhataja J. Rosen'i ja registratuuri ametniku A. Warjun'i wahejuhtumise kohta wõin järgmist tõendawalt teatada: Minu teenistuse ajal metsade peawalitsuses 21. septembrist 1923 a. kuni 21. maini 1924 a. ei ole mina A. Warjun'i tegewuses iseäralikka kõrwalkaldumisi tähele pannud. On küll kaebtusi teiste osakondade poolt olnud, kuid kui ma järele kontroleerisin neid põhjusi, siis ei pidanud neid õigeaks, sellepärast, et need olid enamjagu isiklikudel põhjustel wälja kutsutud.

Ilmudes nimetatud asutusse sekretäärina ametisse panin tähele, et A. Warjun'i wastu on paljud ametnikud, mida mina omale ära seletasin tema käreda iseloomu tõttu.

Olen mitmel korral härra J. Rosen'ilt kuulnud, et nimetatud ametnikku tuleb silmas pidada ja teda kui mitte wastawalt oma ameti alal wõimalikult peatselt wabastada. Hakkasin hoolega jälgima tema tegewust, kusjuures selgus, et registratuur on üldse puudulik, nii koosseisu kui ka süsteemi poolt, mispärast ka omale ülesandeks tegin, asja uuele alusele seadida.“

Mina arwan, — olgu mööda minnes tähendatud — et metsade peawalitsuseski maksab ka kord, kus registraator regist-

ratuuri süsteemi eest mitte ei wastuta, waid wastutab, kas kantseleijuhataja ühes peawalitsuse juhatajaga.

„Esiteks wabastati üks ametnik ja mõned ümberpaigutused tehti. Registraatur wiidi teise süsteemi peale üle 1. jaanuarist 1924 a., kusjuures iga osakonna peale üks registraator määrati. Peale nende uuenduste lõppesid ka kaebtused isiklikult A. Warjun'i peale.“

Nii oli siis ainult süsteem süüdi. Kui puudused kõrwaldati, siis lõppesid ka arusaamatused, millistega härra Rosen tagantjärele oma ametlikus ettekandes ebaõigelt opereerib. Nüüd olla endise puudliku korra juurde tagasi mindud. See on nähtawasti kiuste sündinud. See ei tähenda progressi, waid objektiivselt wõetuna regressi. Edasi tõendab härra Michelson:

„Mina omalt poolt pole põhjust leidnud A. Warjun'ile märkusi teha ametialal kõrwalkaldumistes, kuid olen küll rääkinud üldse registratuuri korra kohta näpunäiteid andes.

Waatamata selle peale on J. Rosen minule märkusi teinud, et registratuur ei olewat korrast ja et selles süüdi registratuuri juhataja A. Warjun olewat, kelle peale tuleb ettekanne teha tema tegevuse üle. Panin tähele, et J. Rosen ei ole A. Warjun'iga rahul ja et nende wahel on arwatawasti maasaamise „jandi“ tõttu mingisugune wahekord tekkinud. 1924 a. peale töötas registratuur üsna korralikult. Sekretariaadi asjad käisid kõik ühe registratuuri ametniku kaudu, nii et minul isiklikult A. Warjun'iga suuremat tege mist ei olnud, kes üldist registratuur-raamatut pidas ja tegelikult registratuuris minu käskusid ja korraldusi edasi andis.

Siin juures pean tähendama, et wiimastel nädalatel enne A. Warjun'i wabastamise küsimust, palus jälle härra Rosen Warjun'i kohta ettekannet teha ja tähendas, et tema on härra metsainspektor Auksman'ile ülesandeks teinud juurd luse toimepanemiseks A. Warjun'i tegevuse kohta. — Tegin ka ettekannet, nii kui ka teised ametnikud. Minu arwates juurd luse alguseks oli juhtumine, et Warjun olewat ametiasutusse hulk noorimehi kokku kutsunud, mida J. Rosen lubatawaks ei pidanud.

Wiimased sündmused ja reageerimised A. Warjun'ilt aresti mõistmise puhul on wististe seletatawad tema närwilikkuse tõttu.“

Alla kirjutanud endine metsade peawalitsuse sekretäär A. Michelson.

Nagu näete, konstateerib peawalitsuse sekretäär, kellele Warjun oma ametis allus, kui otsekohesele ülemusele, sootuks midagi muud, kui härra Rosen oma ettekandes. Mina igatahes julgen küll uskuda, et see tõendus objektiivsem tohiks olla, kui Rosen'i ettekanne. Kui aga lugu nii on, siis sunnib see wõtma teisigi punkte härra Rosen'i ettekandes enam kui ette waatlikult.

Nõnda seletab Rosen näiteks, et tema wastawa ettekande põhjal ükski osakonna juhatajaist nõus ei olla olnud Warjun'it oma osakonda üle wõtma. Ta jätab aga sellejuures meelega nimetamata, et ettepanek tehti tingimusel, et Warjun tuleb üle wõtta selleks, et teda wõimalikult warsti metsade peawalitsusest wälja pukseerida. Ma arwan, et see räägib kiituseks nendele osakondade juhatajatele, kes sellest tagamõttest teadlikud olles ei tahtnud Warjun'it oma osakonda üle wõtta. Kuid lõpuks leidis siiski üks ametnik, kes sellega walmis sai.

Kogu see pakkumine kujunes umbes järgmiselt: Umbes 4. wõi 5. mail kõneles Rosen tööstusosakonna juhataja härra Saks'a, käskudetäitja ametniku härra Zolk'i ja sekretäär härra A. Michelson'i juuresolekul oma kabinetis sellest, kuidas saaks Warjun'ist lahti, tööstusosakonna juhataja poole pöörates, et see Warjun'i oma juurde wõtaks ja katsuks temast lahti saada, mille peale wiimane tähendas, et kui Rosen seda just tahab, siis wõib ju tema — Saks — Warjun'ile niisugust tööd anda, millega Warjun hakkama ei saa. Küll ta siis isegi ära mine wat. See wiis ei paistnud Rosen'ile küllalt kindel olewat ja ta ütles härra Zolk'ile: „Teie, meie komandant, wõtke Warjun oma juurde ja katsuge lahti teha“, mille peale Zolk wastas: „Hea küll, ma wõtan heameelega ja näete, et ta nädala jooksul ise minu juurest ära läheb.“ Niiwiisi kaubeldi ühe ametniku pärast.

Härra Zolk'i wahekord härra Warjun'iga ei olnud tõesti mitte kõigeparem. See oli halwaks läinud 1923 a. sügisel, kui Warjun peale pikemaegset päewapiltide wäljatöötamist, mida ta härra Zolk'i pealekäimisel oli sunnitud wiimase kasuks sooritama, sellest tööst ära ütles. Siis segaski metsade peawalitsuse juhataja waele ning sellel wahejuhtumisel baseerubki see kirjalik hoiatus, millise härra

Rosen ütles sel puhul Warjun'ile teinud olewat.

Tött öelda, ei olnudki see hoiatus sõna harilikus mõttes. Eriti, kui arwestada sel puhul Warjun'i poolt antud seletust. Seegi dokument on härra põllutööministril saadawal ja härra minister ei kaotaks sellega midagi, waid aina wõidak, kui ta selle dokumendiga tutwuneks, et paremini otsustada wõida, kes on siin enam süüdi, kas käskudetaiti ametnik Zolk wõi registraator Warjun.

Lühidalt: Kuidas ja kust seda wahejuhtumist waadelda, ikka peab tahtmatalt tulema weendumisele, et kogu wahejuhtumine oli tingitud sellest, et ametnik August Warjun oli julgenud esineda härra põllutööministrile palwega, milles ta härra Rosen'i hella enesearmastust weidi oli riiwanud. Sellest oli tingitud kõik. Teisi põhjusi, millest kõneleb härra Rosen oma ettekandes, ei olnud.

Kui aga asi nii on ja kui arwesse wõtta, kuidas selle õieti tühise tülikese pärast metsade peawalitsuses nädalate wiisi nagu palawikus ollakse, kuidas kõrgemaid ametnikka üksteise järele rakendatakse ikka uute ja uute seletuste kokkuseadmisele, siis hakkab metsade peawalitsusest otse kahju. Seda enam, et kogu see energia oleks otse kui ära kulunud, sama metsade peawalitsuse teistel aladel.

Siit tulemegi meie kõneldawa arupärimise kolmanda walaskala juurde; meie wõime põhjendatult wäita liigne kord, et metsade peawalitsuse juhatus sääski kurwab, aga kaamelid alla neelab.

Tõepoolest, härra põllutööminister ei ole oma wastuses absoluut mitte midagi ümber lükanud sellest, mis oli öeldud meie arupärimises ja selle põhjendamisel otse epideemiliseks muutunud kuritarwitustest metsade peawalitsuskonna kõrgemate ametnikkude keskel. Härra minister tõi waid ühe ainsa korrektiwi selle kohta, et endine Wiljandi maakonna metsaülem olla „wist juba“ paar kuud tagasi, oma ametikohalt wabastatud ja kohtu alla antud. Härra minister ei salga aga sugugi, et nimetatud ametnik teatud aja wahepeal siiski uuel kohal teenis, waatamata, et tema wastu protsess ametalaste süütegude pärast käimas oli. Seda tõsiasja katsusingi mina oma arupärimise põhjendamisel eriti rõhutada. Aga Hallinga, Rawa, Kõnnu ja teiste metuskondade ülemate awalikukstehtud komistamised — millest muust tunnistawad need kui sel-

lest, et metsade peawalitsuse juhataja kas ei taha wõi ei suuda tarwitada oma karmi kätt wääriliseks wõitluseks laialiste kuritarwituste wastu. Minister eksib, kui ta arwab sellest tõsisest küsimusest üle saada wõiwat odawa wõttega: mina olla arupärimise põhjendamisel arwanud, kuritarwituste eest kohtu alla andmisest ei olla midagi kasu. Mina terwitan igat teenitud kohtu alla andmist. Sarnase wäitega, nagu oleksime meie kohtu alla andmiste wastu, ei ole ma üldse esinenud. Ma rõhutan weel kord: meie rühm terwitab iga katset kohtu alla andmiste kaudu piiri panna katsuda ülepea kaswawatele kuritarwitustele. Ma terwitaksin iga sarnast katset seda suurema hea meelega, kui wõiks konstateerida, et kohtu alla andmist tingiwad paljastused sünniksid metsade peawalitsuse enda initsiatiivil ja otsekohe igakord, kui selleks olemas objektiivsed tingimused. Nüüd on aga lugu kahjuks nõnda, et metsainspektorid tihti peale mitte midagi ei leia seal, kus kuritarwitused enam kui ilmsed ja kus tõuge peab tulema väljaspoolt, et asja kohtu suunas liikuma panna. Ükski ei saa aga salata, et see psühholoogiliselt wäga tähtis on, kelle poolt teatud aktsioon algatatakse ja kuidas see toime tuleb. Metsade peawalitsuses on siamaalse praktika tagajärjel lood õnnetuseks kujunenud nõnda, et ühede ametnikkude kohtu alla andmine ametialaste süütegude eest teisi suuremat kohutawat ei näi. On midagi, mis murrab nende silmis karistuse kaswatawa momendi. Ja see midagi on minu arust tingitud sellest, kuidas metsade peawalitsuse juhatus kuritarwituste awalikuks tegemisel ja kuritarwitajate kohtu alla andmisel talitab. Siin wõib wäga kergesti ametkonna asjaomastel tekkida mulje, et kuritarwituste ilmsikstegemised ja kuritarwitajate kohtu alla andmised sünniwad wastu tahtmist ja alles siis, kui asi sedawõrd karjuwalt klaar, et teist teed enam üle ei jää. Ma rõhutan: seda tunnet on kogu aja aidanud süwendada ühelt poolt metsainspektorid, kes oma rewisjonidel on olnud löödud, kui Egiptuse pimedusega, teiselt poolt need kummalised ühte sattumused, kus ülemuse kuritarwitusi agaralt paljastada aidanud aluwad ametnikud on pärastpoole pidanud pealekäimiste all rohkem kannatama, kui asjaomased kuritarwitajad. Eriti õpetlik on selles suhtes Audru metuskonna metsaülem ja Rawa metuskonna ülem abi saatus. Jaa, härra minister, mina arwan, et

neis tingimustes ei saa asjaomases ametkonnas tekkida kuritarvituste ärahoidmise mõttes moraalselt mõjuvat tegurit tunde näol: kõik, kes seadusi rikuwad, peawad kandma karistust. Karistuse alla langemise peale ei waadata mitte kui reegli, waid kui erandi peale. Ja see ongi, mis moraalselt murrab kohtu alla andmiste kaswatawa kaela. Ning selles mõttes olengi mina arupärimise põhjendamisel konstateerinud praeguse süsteemi wildakust ja kuritarvituste ärahoiu aktiivsema teostamise tarwet sel teel, et halastamata wõitluse kaudu kuritarvituste wastu asjaomastes instinkti sügawuseni süwendatakse tunnet: iga kuritarvituse kannul käib karistus.

Härra minister eksib, kui tema — kas meelega wõi kogemata, ma ei tea mitte, — katsub asja keerata nõnda, nagu teeks Riigikogu opositsiooni rühmad ministeeriumile takistusi kõlwatute ametnikkude wastu wõitlemisel. Riigikogul on nii mõnigi patt hingel, aga seda ei saa ükski tõendada, et opositsioon oleks kunagi tulnud ja arupärimistega awalikult kaitsnud kuritarwitusi. Opositsioon on siin alati auga oma kohust täitnud, armutult paljastades kuritarwitusi, mis muidu oleks jäänud mahamaetuks igawesti. Kellele siin tõesti põhjendatult etteheiteid teha wõiks — walitsewale enamusrühmadele, kes „kõrgema poliitika“ kummalistel kaalumistel nii mõnigi kord kas arupärimise wastuwõtmisel juba, wõi pärast läbirääkimisi, oma lihtülemineku-wormeliga on murdnud kaela nii mitmelgi arupärimisel, mis on olnud sihitud wõitluseks korrupsiooni wastu. Siin tulla ja teha opositsioonile etteheiteid, on enam kui ülekohtune.

Lõpuks weel paar märkust metsade peawalitsuse metsamajanduspoliitika kohta üldse. Härra põllutööministril on õigus: siin tuleb waielda kahel poolel, argumenteerides enam oletuste kui statistiliste andmetega. Ette heites metsade peawalitsusele rööwmetsamajanduse peost suhu elawat ühpeäwa poliitikat, puudub etteheitjail tõepoolest enam-wähem ligikaudnegi statistiline materjaal. Sedasama jalga ja niisama suurel määral lonkawad aga metsade peawalitsuse juhtiwate jõudude wäitedki, nagu oleks meil metsamajanduses kõik kõige paremas korras.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu liige Gustawson, ma kahjuks ei saa aru,

et see arupärimisega ühenduses oleks ja ma palun Teid päewakorra juurde.

O. Gustawson (is.): Härra juhataja, mina julgeksin tähendada, et härra põllutööminister sellest meie arupärimise peale wastates kõneles ja et see arupärimises käsitatud küsimusega nähtawasti siiski ühenduses on.

Juhataja K. Wirma: Ma palun päewakorra juurde.

O. Gustawson (is.): Üldine awalik arwamine on, et meie riigimajanduses üks suurema tähtsusega ala statistiliselt läbi töötamata ja walgustamata seisab. Ainuke õnnelik unicum näikse siin olewat riigi statistika keskbüroo juhataja härra Pullerits, kes olemasolewaid andmeid enam kui küllalisteks arwab ja kahjatsust awaldab, et selles suhtes põhjendamata andmetega on esinetud. Härra Pullerits wõiks igatahes enne läbi kõnelda wastawate osakondade juhatajatega ja siis on tal wõib olla vähem põhjust kahetsuse awaldamiseks.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu liige Gustawson! Ma kutsun Teid teist korda päewakorra juurde.

O. Gustawson (is.): Kõiki asjalolusid arwesse wõttes wõib julgesti ütelda, et meie metsamajandus statistilisi teateid wajab, ja et neid teateid senni tarwilisel määral olemas ei ole. Sellest on tingitud nähtawasti seegi, et statistika keskbüroo tänawu on teinud ettepaneku: käesolewal aastal metsade peawalitsuse koosseisu kolm uut statistika ametnikku üles wõtta.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu liige Gustawson! Ma teen Teile kolmanda märkuse ja wõtan Teilt sõna ära.

O. Gustawson (is.): Ma ei mõista mitte, millega seda seletada, et härra ministrit kõnelda lubatakse, aga samas küsimuses härra ministrile wastu waielda keelatakse.

Põllutööminister A. Kerem: Mina tahtsin siin ainult paar wäikest märkust teha. Eelkõneleja tõi ette, et miks ei ole waremalt juba metsade peawalitsuse tegewuse kohta juurdlast ette wõetud, põllutööministeeriumi ametniku Laos'i poolt esitatud palwekirja puhul. Minu kätte juhtus see palwekiri alles 27. märtsil, kui seda arupärimises ettetoodud

asjaolude tagajärjel üles otsida lasksin. Palwekirjale 27. märtsil ei olnud käiku mitte antud minu eelkäija poolt. Ma küsisin metsade peawalitsuse nii endise kui ka praeguse juhataja käest, miks ei ole nemad seletusi andnud Laos'i kaebtuse peale. Üks kui teine kinnitasid, et neile see palwekiri täiesti teadmatu on olnud, nii et kui omal ajal „Waba Maas“ selle kohta kirjatükk oli ilmunud, et see neile siis teataval määral üllatuseks olla olnud, mis andmetel ja alustel see sõnum põhjened. Kui mina arupärimise kaudu asjaoludest teada sain, kutsusin ametnik Laos'e oma juurde, kus wiimane minule teatas, et tema omal ajal niisuguse palwekirja on sisse andnud. Siis tehti minu poolt korraldus seda palwekirja üles otsida ja niiwiisi saingi mina selle jälgedele. Mis nüüd puutub sellesse, nagu oleks peawalitsuse juhataja kellegile rusikatega kallale tunginud, siis minu poolt korraldatud juurdlus seda oletada ei lase. Juurdlusmaterjal selles asjas on minu poolt prokuröörile üle antud ja minul ei ole põhjust kahelda selle juures, et asi tõselt ja õiglaselt selgitatud saab.

Kui mina eelkõneleja teisi väiteid tõeks pidada tahaks, siis peaksin uskuma, et need tunnistused, mis on peawalitsuse ametnikkude poolt antud, kes kohtadel veel praegugi edasi teenivad ja praeguse arupärimise loo asjus üle kuulatud on, ja selles asjus on üle kuulatud 16 ametnikku, et need 16 ametnikku on waletanud ja ainult see üks lahkunud sekretäär on õigust rääkinud, olgugi, et nende ametnikkude tunnistused kaunis tõenäolised ja usaldusväärilised näiwad olewat. Mina igatahes sarnast oletust teha ei saa.

Siin tahaksin mina veel illustratsiooni ette kanda ühe loo läinud weebuarist, ei mäleta küll just kuupäewa täpselt, igatahes oli see kuu algul, kui metsade peawalitsusest üks Warjun'ile alluw ametnik lahkuma pidi ja kes siis minu poole pööras kaebtusega, et Warjun on tema ebaõigetel ettekäaneltel lahti lašknud ja et sellel Warjun'il olla peawalitsuse juhataja peale niisugune suur mõju, et tema nüüd lahkuma pidawat. Mina pean ütleva, et metsade peawalitsuse juhataja on minule rääkinud, et tema registratuur mitte hea ja otstarbekohane ei olla, sellepärast, et seal mittekohane ametnik teenida ja sellepärast oleks parem, kui see ametnik — nimelt Warjun — sealt lahkuks. Mina seletasin siis ka sellele Warjun'ile alluwale ametnikule, et mina küll uskuda ei

saa, et Warjun'il saaks eriline suur mõju olla metsade peawalitsuse juhataja peale. Kõiki neid üksikuid juhtumisi arwesse wõttes ei saa mina käesolewal juhtumisel kõike süüdi ainult metsade peawalitsuse juhataja peale heita, waid pean siiski arwama, et need alluwad isikud oma kohustusi mitte päris korralikult täitnud ei ole. Ma ei saa ka salata, et metsade peawalitsuses oma puudused wõiwad olla, et metsade peawalitsuse juhataja mõnel juhtumisel ehk ka teisiti talitada oleks wõinud, aga meie ei saa siiski inimesi mitte ainult nende puuduste järele üksi hinnata, waid meie peame vaatama, mis sugune nende tööjoud on ja kuidas nad oma ülesannetega toime saawad. Mina pean ütleva, et metsade peawalitsuses on teataw kord, seal on wõib olla küll karmi kätt tarwitatud, ja mõnele see karm käsi mitte ei meeldi. Eriti räägiti siin ka kuritarwituste eest wastutusele wõtmisest, siis pean tähendama, et ka sellel alal on edusamme tehtud ja mitte nii tagurpidi mindud, nagu seda siin kirjeldati, waid just ümberpöördukt. Nii mõnigi wäärsamm on praeguse juhataja tegewuse ajal awalikuks tehtud. Kui siin härra Gustawson eriti ette tõi, et need wäärnähtused ainult kõrwal päewakorrale ja päewawalgele tulewad, siis ei saa mina seda mitte oletada. Ja kui siin nimetatakse Rawa metstkonda, et Rawa metstkonna metsaülema abi enne lahti sai, kui ülem, siis wõin mina ainult kinnitada, et selle ülema abi wabastamine asja wäljatulemiseks õieti põhja löi, sest mõlemad niihästi metstkonna ülem kui ka abi, on praegu kohtualused, ja nähtawasti ei olnud nendel enam kooselamise juures tarwilist kokkukõla, ja siin hakkasid wastastikku süüdistused, ja nende süüdistuste alusel tuli kuritarwitus awalikuks. Kui nüüd süüdistusmaterjal põhjendati enne abi kohta ja pärast alles ülema kohta, siis ei ole siin midagi imestamiswäärilist. Sest kuritegu wõib ühes wõi teises sihis awalikuks tulla, ja mina arwan, et kohus selle asja erapooletult läbi waatab ja seal selgub siis, kas abimetsaülem on wähem süüdi kui ülem. Igatahes kohtualused on nad mõlemad. Juhtumisi, kus süüdlased oleks wastutusele wõtmata, ma ei tea, wahest peale Pärnu maakonna metsaülema Aun'i loo, mida härra Gustawson siin ette tõi. Ma wõin kinnitada, et praegune juurdlusmaterjal ei anna veel põhjust Aun'i wastutusele wõtmiseks ehk tema kohalt kõrwaldamiseks. (W a h e l-

hüüe A. Kütti, as., poolt.) Ei, härra Kütt, mitte hästi siledalt, waid tõsiselt waadatakse asja peale. Ja kui üks wõi teine peawalitsuse juhataja mõtleb kedagi ametnikku kõrwaldada ilma põhjusega, siis wõin mina kindel olla, et see isik meil praegumaks wa korra juures kohtusse läheb ja kohus tema endisele kohale tagasi saadab. Sellepärast ei saa ka süüdistust enne tõsta, kui süüdistuseks kindel materjal olemas on. Teiste kohta, kus see materjal on saadud, on ka wastawad tagajärjed tehtud. Mul ei ole teada niisuguseid juhuseid, kus oleks midagi seisma jäänud, ehk kus ei oleks wastutuselewõtmine järgnenud, kui süütegu selgeks tehtud.

Juhataja **K. Wirma**: Teatan, et rkl. Jaanis'e poolt on esitatud lihtülemineku-wormel: „Teen ettepaneku päewakorras edasi minna järgmise ülemineku-wormeliga: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale korratuste kohta põllutöministeeriumi metsade peawalitsuses, läheb päewakorras edasi.“

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 12.20 min.

Peale waheaga jätkub koosolek kell 12.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

J. Uibopuu (rhws w.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei kawatsenud mitte sõna wõtta ja oleks weel wähe juurde lisada peale lugupeetud rkl. Gustawson'i kõnet. Aga kui härra minister astus kõnetooli ja tähendas, et mitmelt poolt on teadaanded tulnud, et ametnik Warjun tõepoolest kõlbmata ametnik on, et tema ei esialgu, ega ka pärastpoole ei ole oma ametiga walmis saanud, siis lubatagu, et mina selle juures weidi teises arwamises olen. Saadud andmete järele nende ametnikkude poolt, kes ka osalt ülekuulatawad ametnikud olid, tõepoolest härra Warjun, ilmudes kohale, esialgu asja kursis mitte ei olnud. Kuid igalühel, kes ametisse läheb uuele kohale, on tarwis wiluda, enne kui tema oma ameti täiesti kätte saab. Ja nüüd tuakse

just neid esialgseid samme ette ja tahetakse mustakuube selle ametniku peale panna. Mina kõnelesin Warjun'i ametiasutuse juhatajaga, kus Warjun enne teeninud, see on raudteewalitsuse terwishoiu osakonna ülemaga ja wiimane atesteeris Warjun'i kui head ametnikku, kellest kahju oli lahkuda. Tema teenis täiesti kaasteenijate kui ka oma ülemuse lugupidamise ära. Nüüd metsade peawalitsusse teenistusse ilmudes ei ole tema enam oma koha peal ja peab sealt minema niisuguse attestatsiooniga, et temal eluajal ei ole wõimalus enam sarnast attestatsiooni saada, mis temale annaks wõimaluse edasi teenida. Tahtsin weel tähelpanu juhtida selle peale, kuidas karistatakse. Karistus oli määratud nuhtluseaduse §§ 69 ja 410 põhjal. Minu teada on nuhtluseadus kohtuwõimudele käsitamiseks ja nuhtluseadust ei wõi ükski peawalitsus karistamiseks käsitada, waid wastawad peawalitsused wõiwad karistada nende määruste järele, mis neile on antud Wabariigi Walitsuse poolt. Peale selle on ühe korraga Warjun'ile kaks karistust määratud, kuna seaduse järele ei wõi mitte kaht karistust ühekorraga määrata — 3 päewa aresti ja alandada ametist kahe astme wõrra. (Põllutöminister A. Kerem: See sündis kahel korral ja kahe asja pärast!) Karistati ikkagi ühe asja pärast. (L. Johanson, sd.: Ega Koltshak'i ministril õigust ei ole!) Kas ta on Koltshak'i minister wõi ei ole, see pole minu asi siia seletama tulla, iga tahes leian mina selle karistuswiisi mitteõiglase olewat. (Põllutöminister A. Kerem: Karistada tuleb ikkagi ühe üksiku süüteo eest!) Ka karistati selle eest, nagu härra Gustawson tähendas, et härra Zolk käskis Warjun'it päewapilta teha. Kui osakonna juhataja tabas Warjun'it päewapildi tegemisel, siis wabandas end wiimane, et tema seda härra Zolk'i käsul teeb. Siis tegi osakonna juhataja Warjun'i peale ettekande, sellest hoolimata, et üks ülem Zolk käskis eratööd teha ja Warjun'ile tehakse wäikene märkus. Kui Warjun protesteerib märkuse vastu, siis seletab ülem Rosen, et see märkus on tähtsusega ja jääb omawahel teadmiseks ilma, et mingisugust warju jätkaks karistatu peale ja lubab Zolk'iga asja enese wahel ära õiendada. Nüüd sellesama asja pärast tullakse ja tõendatakse, — Warjun ei olla küllalt kõlbulik ametnik. Minu arwates,

kui on inimestel aumõistet, siis karistusi, mis omawahelised on ja sellena mõeldud, ei tohiks tuua terawa odana välja, et sellega ametnikku jäädawalt ja lõpulikult läbi torgata. Kõigi nende asjaolude põhjal ei saa mina lihtülemineku-wõrmeli poolt mitte olla. Minu arwates peab siin kindel seisukoht wõetama, et sarnaseid asju metsade peawalitsuses lõpetada. Eriti, kui metsade peawalitsus karistab ametnikka ilma kindla kaalumisetä ja ametnikkudel seletust nõudmata, siis peab temale karistus tulema, ja see on nuhtlusseaduse § 391, mis täiesti kohane praegu metsade peawalitsusele on.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Praeguse arupärimise puhul tahtsin mõne sõna öelda selle kohta, kuidas meil selle arupärimise ettekandmisel arupärijad liig üldiselt põhjendasid etteheiteid, mida üksikult oleks pidanud analüseeritama ja sirwitama. Muuhulgas rõhutas arupärimise põhjendajatest üks, meil walitsewat metsade peawalitsuses kuritegewuse kinnikatmise püüd ja nende inimeste peale surweawaldamine, kes kuritegewuse wastu välja astuwad. Kui see õige oleks, siis ei oleks tohtinud meie prokuratuur, kellel üks wõi teine asi on selgitamisel olnud, sellega leppida, et siin üks wõi teine ametnik wastutusele wõetakse ainult selle eest, mis temale süüks antud, waid seal oleks kahtlemata selgunud, kas on ühenduses kogu selle korraga, mis metsade peawalitsuses öeldakse olewat, walitsemas süsteem, kaitsta kuritegewust ja taga kiusata õigeid inimesi. Kui meie aga tunnistajad oleme, et mitte midagi sarnast ei ole, et ka ministeeriumi juhataja ei ole saanud metsade peawalitsusest niisuguseid kuritegewuse üldidusi leida, siis peame meie oletama, et sarnane süüdistus ei ole muud, kui subjektiivsete arwamiste awaldamine. Wõidakse ühte kui teist arwata, aga kui meie tahame süüdistusega esineda, siis peab iga süüdistatawa arwamise awaldamisel oma põhjendus olema. Siin toodi muuseas ette, et metsaülem Aun olla üks neist, kes kuritegewuse teel nii kaugele läinud, et temal ei tohiks enam püsi olla metsade peawalitsuse teenijate hulgas. Lubatagu mõne sõnaga selle peale tähendada, et metsaülem Aun on üks wanematest meie metsateadlastest, kes eestlastest on kodumaal teeninud Wene ajal ja kelle wastu on iseäranis Pärnumaal, kus tema õieti kogu oma töö kestel on teeni-

nud, üldine lugupidamine kunni wiimase ajani püsinud. Pole kuulda olnud, et Aun'i wastu kuidagi oleks kahtlust olnud, ehk et tema mingisugusest kuritegewusest osa oleks wõtnud. Kui nüüd tema wastu üksiku juhtumise pärast kaebtusi tõstetakse, siis waadatagu ometi, milles need kaebtused seisawad. Toodi ette, et tema on seal metsa rohkem välja andnud, kui norm lubab. Kui aga nüüd kuulsin, kuidas sellega lugu on, siis selgus, et seal on küsimuse all, kas metsaülemal Aun'il oli õigus sellel normil metsa välja anda, kui küsimuse all seisis, kas lubatakse neid raielanke, mis üksikud mõisaomanikud kasutamata jätnud, kasutada anda, wõi mitte. Selle väljaandmise juures ei saadud mitte kõiki ette määrata, ja kui seal üks wõi teine ametnik on kuidagi wiisi tahtmatalt eksinud, siis on see teine asi, kui et tema midagi oleks kuritahtlikult teinud. Ja kui nüüd niisugune auwäärt mees, kellest keegi midagi halba ei saa ütelda, eksinud oleks ilma kurja tahtmata, kas teie wõite siis öelda, et see suur kurjategija on, keda oleks pidanud koha pealt ära ajama?! Kui meie sedawiisi oma paremaid jõudusid, kelle hulka ka metsaülem Aun kuulub, tahaksime minema kihutada iga niisuguse eksituse pärast, kus ei ole kuritahtmist ega sihilikku eksimise püüet, — kui meie tahaksime oma metsade peawalitsust puhastada niisugustest meestest, kes jääks siis meile järele?! Teie pidage ometi silmas, et meil on tulnud tegutseda nendel metsateadlastel, kes töös on olnud metsade ülewõtmise ajast, waga rasketes oludes, kus ei olnud sihtjooni, mille järele oleks tulnud tegutseda, ja kus sellepärast kerge oli eksida. Nüüd aga üksikut juhtumist välja arendada kogu kuritegewuse süsteemiks ja aidata sellega kahtlustada kogu metsade peawalitsust, kuhu meie niitwiisi läheme? (O. Gustawson, is.: Rääkige oma parteisõbra härra Liigand'iga, tema wõib Teile seda asja selgitada.) Minul ei ole tarwis üksiku inimese põhjendusi, waid kui on kellegil faktisid ette tuua, toogu nad ette! Ma oleksin waga rõõmus, kui sellesse asjasse selgust muretsetaks. Nende faktide põhjal, mida on siin katsutud ette tuua, ei saa mitte niisugust otsust teha, nagu arupärimise põhjendaja katsus ette tuua. Seda kuulates oli minul tunne, et kõige parema meelega kuulawad niisugust süüdistust õieti kommunistid, kelle meelest see kõige pa-

rem on, kui väljaspool meie rahwa hulgas tunne tõuseb, et seal ja seal walitsuse osas muud midagi pole kui warguse, kuritarwitus ja kõige alatum asjaajamine. Siis tuleb ju tõesti umbusaldus kõige wastu. Kas meie seda tahame?

Sellepärast arwan mina, et kui siin süüdistatakse metsade peawalitsuse üle, siis wõtke käsile need asjad, mis temale süüks antakse, ja selgitage need läbi. Kui tema on tõesti niisugune inimene, kes kurja on teinud, ehk seadusest üle on astunud, siis peab teda wastutusele wõtma. Kui aga seal wast tegemist on sellega, et ta on liiale läinud oma ametnikkude karistamisega, ta on näiteks aresti-karistust tarwitanud, mida meil keegi muu ei ole teinud, ja sellega wahest meeleolu loonud, milles tööd ei saa teha, siis wõib Riigikogu põllutööministrile soovitada abinõusid tarwitusele wõtta, et kõrgemad ametnikud oma wahekorda oma kaasteenijatega mitte sedawiisi ära ei rikuks, waid et seal püütaks oma ülesandeid korrektselt täita. Wõib olla, et metsade peawalitsuse ülemale tehakse noomitus, tehakse temale tingimised, et ta edaspidi, kui ta weel niowiisi talitab, ära peab minema. See on hoopis teine asi, kui et teda otsekohe minema saata selle materjaali põhjal, mis siin ette toodud, ilma et siin kainelt kaaludes põhjust ütelda oleks, et see inimene ei kõlba, et ta aja wiitmata peab minema. Kui teie ajate selle mehe sealt minema, teisi sarnaseid aga ei ole mitte leida, mis sellest siis välja tuleb? Siis lahutame meie ise oma walitsuse aparaadi ära, mida meie ometi tahame kujundada ja välja arendada. Sellepärast arwan mina, et Riigikogu oma arupärimise arutamisel siin ei tohi mitte nii kaugele minna, waid et ta peaks süwenema nendesse asjadesse, mis tõesti iseloomustawad, ja põhjust annawad ühe wõi teise seisukoha wõtmiseks. Sellepärast soowitaksin mina, et meil tõesti ka sellel puhul niisugune seisukoht wõetaks, mis põllutööministrile wõimalust annaks tarwilikul korral surwet awaldata mõne ametkonna tegewuse peale, mis teda aga ei sunni ülearu karedalt välja astuma, kui temal selle väljaastumise jaoks tegelikult mõjuwat põhjust ei ole. Arwan, et meie koondudes peasjade peale, nendesse süwenedes ja nende põhjal otsustades parem teeme, kui pealiskaudselt üldistades.

Juhataja **K. Wirma**: Mul on teada, et rkl. Jaanis on oma üleminekuwormeli tagasi wõtnud. Teiseks on teada, et rkl. Liigand'i poolt on esitatud järgmine ülemineku-wormel:

„Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise arupärimise peale korratuste kohta põllutööministeeriumi metsade peawalitsuses ja tarwilikuks pidades, et wahekordade terawaksajamise eest ametkondades, eriti metsade peawalitsuses wõimalikult ära püütaks hoida, — läheb päewakorras edasi.“

J. Piiskar (is.): Rkl. härra Tõnison pühendas oma kõne peasjalikult sellele, et kaitsta etteheiteid, mis metsade peawalitsuse arwel tehtud, siin ühelt poolt ja teiselt poolt, nagu see ka härra Tõnisson'il teadmata ei tohiks olla, kodanlikes ajakirjanduses, eriti „Päewalehes“ ja „Waba Maas“. Seal on ette toodud sedasama, mille kohta käib härra Tõnisson'i etteheide, nagu walmistatakse sellega kommunistidele pinda. Mina arwan, et see meetod, kuidas härra Tõnison sellele pinnawalmistamisele wastu tahab wõidelda, ei wii meid mitte sinna, kuhu ta wiima peab. Sellega, et kõigile asjadele hõlm peale laotatakse, ei parandata asju. (J. Tõnison, rhw.: Mitte hõlm peale laotada, waid asi tuleb selgeks teha.) Kui asja selgeks teha tahetakse, siis ei tulda mitte lihtülemineku-wormelitega, waid otse wastupidi wõetakse teised abinõud tarwitusele. Siin püütakse aga asja lihtsalt sumbutada. Ma pean ütleva, et minul isiklikult ei ole praegu mitte seda äratunnet, et ministeeriumides — seal hulgas ka põllutööministeeriumis — kindel tahtmine oleks kõiki wõimalusi ära kasutada, et kindla käega likwideerida wäärnähtusi. Õige tugewalt on aetud seda joont, et maksku mis maksab õigeks mõista ja puhtaks pesta asjaosalisi igasuguste keerdkäikudega ja seletustega ja igapidi katsuda seda warjata, mis on tehtud. (J. Tõnison, rhw.: Arupärijad ise ütlesid, et nad rahuldatud on põllutööministri seletusega.) Mitte alati. Kui meil see tunne on olnud, siis oleme alati julgenud öelda, et oleme rahuldatud. Mis puutub aga metsade peawalitsuse tegewusse, siis seal ei ole meil mitte seda tunnet ka kõige selle peale waatamata, et leitakse teatawal korral isegi paragrahwid, millega teatawaid samme kaudsel teel õigeks tem-

beldatakse. Metsade peawalitsuses ei ole asjad korras just eriti sellepoolest, et kõrgemate ametnikkude hulgas on isikuid, kes näiwad tegutsewat isesugustes huwides, kellel ei ole meie metsaasjandus ja korralik asjaajamine esimeseks ülesandeks, waid kes lubawad endale seda, mis mitte lubada ei tule. Senni kui meil see äratundmine on, ei saa meie õigeks kiita seda hõlma pealekatmist — üksikutel juhtumistel ja õigeksmõistmist maksku mis maksab isegi siis, kui härra Tõnisson tuleb ja ütleb, et walmistatakse wäljaweo kaupa ja kihutusainet jne. See kihutusaine on olemas. Kui Riigikogu selle üle silmad kinni pigistab ja ministeerium ei asu kindla käega neid paiseid wälja lõikama ega see ei tähenda weel, et need asjad sellepärast saladusse jääwad. Neist sirtstab iga warblane katusel ja kohapeal teatakse neist palju rohkem kui siin, sest siin on ainult üksikuid asju puudutatud. Sellepärast rõhutame meie, et meie arupärimise ülesandeks oli näidata ja tähelpanu juhtida selle peale, et põllutöoministeeriumi metsade peawalitsuses ei ole asjad korras, et seal eriti metsaasjanduse otstarbekohase juhtimise seisukohalt palju soowida jääb ja sellepärast seda suurema hoolega tuleb wõidelda üksikute wäärnähtuste ja isegi kuritarwituste wastu, mis ilmsiks tulewad metsade peawalitsuse tegewuses. Meie oleme oma ülesande täitnud, oleme selle peale tähelpanu juhtinud ja nüüd jääb muidugi walitsewate rühmade eneste asjaks, kas nemad omalt poolt selles asjas tarwilisi järeldusi teewad, ja kas nad omalt poolt toetawad seda wadjadust, et metsade peawalitsuse suhtes tuleks hakata kindlama käega talitama. Et seda omalt poolt weel kord alla rõhutada esitame järgmise ülemineku-wormeli: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastuse iseisewa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale korratuste kohta metsade peawalitsuses, konstateerib, et põllutöoministeerium ei ole senni tarwiliku agarusega wõidelnud kõrgemate metsametnikkude hulgas maadleidnud rohkearwuliste kuritarwituste wastu, rõhutab aktiivsema tegewuse tarwet selles suunas ja läheb päewakorras edasi.“ (Põllutööminister A. Kerem: Kas Teie nimetate neid kuritarwitusi, mille wastu ei ole wõideldud?)

O. Liigand (rhw.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Mina esitasin üle-

mineku-wormeli, mis soowi awaldab wõi tarwilikuks tunnistab, et üksikutes ametkondades, eriti metsade peawalitsuses, püütakse wõimalikult hoida wahekordade terawaks ajamise eest ametnikkude wahel. Sellejuures pidasin ma silmas, et terve arupärimise arutamise ajal, niihästi arupärimise põhjendajate kui ka teiste poolt, kes sel puhul sõna wõtsid, ei ole ette toodud sihilikka konkreetseid kuritarwitusi ja kuritegewusi. Wäga õige paistab minule olewat härra põllutöoministri seletus, et siin on küll tegemist olnud wäärnähtustega, kuid need ei ole tulnud sihilikust kuritahtlikkusest ja halwast püüdmisest, waid inimeste nõrkusest ja närwilikkusest. Aga ka selle peale peame tähelpanu juhtima, et see ei ole mitte heaks kiidetaw ja et selle eest peab hoidma, et niisugust närwilit olekut mitte ette ei tuleks. Arwan, et minu poolt ette pandud ülemineku-wormel selle kohta tarwiliku hoiatuse ja näpunäite annab, et sarnaste wahekordade terawaks ajamise eest hoidma peab. Härra Piiskar'i käest küsiti, missugused need kuritarwitused on, kuid ka härra Piiskar ei nimetanud ühtegi konkreetset kuritarwitust. Neid ei saagi keegi nimetada ja sihilikkudest kuritarwitustest ei wõi siin juttu olla. Halb nähtus oli see, et ametnik mõisteti aresti. Seaduse põhjal oli selleks metsade peawalitsuse juhatajal õigus, kuid teine küsimus on, kas see abinõu otstarbekohane oli wõi mitte. Minu arwates otstarbekohaseks ei wõi seda mitte pidada. Kõneldi weel, et on ametnikku rindu lükatud. Kas seda juhtus, seda ei ole meie näinud. Wõib olla, et see oli, wõib olla, ei — usun, et see mitte ei tulnud kuritahtlikkusest wõi halwast tahtmisest, waid närwilisest olekust ja minu arwates on küllalt hoiatusest, et seda teinekord mitte enam ette ei tuleks. Kõike seda silmas pidades wõiks wäga hästi üle minna minu poolt esitatud ülemineku-wormeliga.

Põllutööminister A. Kerem: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Iga eksi arwamise ärahoidmiseks wõin märkusena juurde lisada, et kui sarnane olukord selgeks tehakse, et mõni ülemustest on omale alluwate ametnikkude wastu kätt tarwitanud, siis senni, kui mina edasi olen ja sennikaua, kui mina oma ametkonda juhin, ei saa ma sarnaseid isikuid oma ametkonnas sallida. Ma olen pea kindlas usus, et sarnast fakti ei ole, aga kui peaks

wastupidine selguma, siis tuleb sellest kindlad järeldused teha.

Teisel juhtumisel tähendas härra Kütt selle peale, et kas metsade peawalitsuses kuritarwitustest puudus on. Juttude ja arwatawate süüdistuste põhjal ei saa weel järeldusi teha; wõin öelda härra Kütt'i kohta, et omal ajal olid ka süüdistused tema wastu üles tõstetud; kui sel korral oleks tõstetud süüdistusi kergel käel faktidena wõetud, siis, pean ütleva, oleks tegemist olnud õige raskete süütegudega. Aga juurdlus on ometi teistsugused tagajärjed andnud ja asja teises sihis selgitanud. Mina pean ütleva, et wõib olla osa neid süüdistusi, mis metsade peawalitsuse ametnikkude wastu tõstetud, et nemad kõik positiivseid tagajärgi ei anna. Kui nemad aga tõstetud, siis on ametkonnal tarwiline materjaal oletamiseks, et siin kuritarwitustega tegemist on ja kus seda materjaali ei ole, seal on warane kedagi juba ette süüpingile asetada.

Läinud korral tähendasin ka seda, et meil see punkt tarwitamisest pea wälja minemas on, mis Wene ajal täiesti tarwitataw oli. Kui ülemuse usaldus alluwa wastu kadus, kui töö juurde ametnikka ei usaldatud, siis pidid nemad wiibimata lahkuma. Meil on Riigikohus seletanud, et see põhiseadusega kokkukõlas ei ole, et põhjendamata ametist lahtilaskmisi olla ei wõi, waid kõik ametist lahtilaskmised peawad olema põhjendatud. Sellepärast sarnase punkti tarwitamine, senni kui wastaw seadus ei ole wälja antud, peab seisma jääma. Kuid ühelt poolt pean mina isiklikult ütleva, et see punkt, mis praegu eraelus iga sammu peal tarwitatakse, kus meil eraelu oma häid tööjõude ja ametnikka leiab, seal ainult selle kuulsa 3-da punkti järele toimetatakse. Teist punkti seal üldse ei ole. See aitab tuntuvalt kaasa, et iga eraorganisatsioon omab wäärilisi ametnikka ja kui sealjuures kahtlused tekiwad ja usaldus kaob, siis sarnased ametnikud oma töö juurest eemale tõrjutakse.

A. Kütt (as.): Mina tahaksin ainult lühidalt tähendada siin nende märkuste kohta, mis siit eriti härra Liigand, kui ka härra põllutööminister härra Piiskar'i kõne puhul tegid, et ei ole kuritarwituse fakte näidatud. Põllutööministeeriumile kui ka metsade peawalitsusele on teatawaks tehtud laiaulatuslik kuritarwitus metsade peawalitsuses, see on raieistikudes heinategemine. Metsaülemad wõi-

wad seda luba anda ainult sirbiga rohu korjamiseks ja wõtta selle ette 100 mk., kuid wiimased on lasknud heinad omale kahasse teha. Kui see kuulujutt on, siis öelge, mis olete teie selle selgitamiseks ära teinud, et see tõesti mitte nii ei ole. (Põllutööminister A. Kerem: Mina tahan Teile waehele tähendada, et Jõgewa metsas on prokuröör asja lõpetanud.) Sel ajal, kui Jõgewa asja kohta metsade peawalitsus juurdlust toimetas, oli tali ja aru saadawalt ei saanud siis asja kindlaks teha ja prokuratuur pidi siis juba asja ära lõpetama. Aga kui teie läheksite nüüd waatama, siis wõiksite weel kuhjalawasid raieistikudes näha. See on nähtus, mida selgitatud ei ole ja seda ei ole üksi seal, waid minge maale ja küsige, siis kuulete, et heinategemine raieistikudest pea üldine nähtus on. Ja see on ometi riigi rahaga külitud mets. Meil tulewad selle moega korra ajad, kus kaardi peal on küll mets, aga natuuras teda olemas ei ole, waid on olemas metsaülemate heinamaa.

Teine nähtus on, et sunnitakse alamaid ametnikka metsaülemate poolt omale tööd tegema, heina niitma ja puid lõhkuma naisele tuppa, wett tooma jne. See on metsaülema lähedasema metsawahi igahommikune töö. Metsawahid lastakse lahti, kui nemad seda ei tee. Kui metsaülem metsawahile ka palkagi selle eest maksab, aga see siiski lubataw ei ole. Metsawaht peab oma aja riigiteenistuseks ära kasutama, peab metsa walwama, aga mitte metsaülema juures tööl käima. Metsaülem wähemalt ei tohiks ametnikka sarnase töö peale panna, see on kuritarwitus, seda ei tohi teha. Aga waadake, just seda ei ole uuritud ja selgitatud, kas see tõepoolest on nii wõi mitte. Härra Tõnisson küsis, mis metsade peawalitsuses õieti korras ei ole.

Mina tahaksin küsida kas siis kõik korras on, kui niisugused asjad maal sünniwad. Käisin pühade ajal proowiks, et tutwuneda olukorraga, paari metsaülema kantseleis. Üks metsaülem ladus mind ümber ringi raamatute sisse ja neid oli arwu poolest 30 raamatut, mida metsaülemad kantseleis praegu peawad pidama. (M. J u h k a m, tões.: U p u w a d k a n t s e l e i s s e !) Üks asi tuleb 5—6—7-st raamatust läbi kanda ja igas kohas on isemoodi. Kui see kedagi huwitab, siis wõin mina näidata, mis raamatud need kõik on. Mina küll ei oska neid nimesid wälja lugeda. Kui sedawiisi meie metsa

asja aetakse, siis ei ole see metsakorraldamine ei metsapoliitika ega metsa asjaajamine, vaid paberimäärimine. Mina ei ole selles asjas eriteadlane, aga arwan, et metsaametnikkudel ei jää muud midagi üle, kui kantsleis olla. Kui sealt lahkuda, siis on kantsleitäö hunnikus. Ei aita wastuwaidlused, siin peab midagi korrast ära olema. Ja ometi ega metsaülemad neid raamatuid omast peast pidama ei hakanud. Keskwalisuse poolt on igatahes korraldus, mille järele on nad raamatud awanud. See tähendab, keskwalisuses on korralduse puudus, lihtsalt paberi peal metsa majapidamine.

Mina tahtsin õieti nende kolme wäärnähutuse peale tähelpanu juhtida ja ära näidata, et siin on saamatusega tegemist. Ja kui arwesse wõtta, et metsade peawalitsuses rusikatega asju korraldatakse, siis on see selgeks tunnistuseks, et peaga ei osata. Korraldusest raamatupidamise alal on näha, et seal lihtsalt wassimisega tegemist on.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu liige härra Kütt tähendas väga terawalt selle peale, metsadepeawalitsuses olla mitmesugused kuritarwitused olnud, metsaülem olla wälja rentinud heinategemist mitte seaduslikul alusel. Selle kohta wõib tähendada, et seal wäärnähutusi tõesti wõib ette tulla. Kui aga tõendada, et kõik metsaülemad, kes seaduse põhjal heinategemise õiguse wälja rendiwad, juba kuritegewuse waimus tegutseksid, siis leian mina, et see on isewärki kuritegewuse jälgimine. Siis teiseks, metsawahi naine ei tohtiwat tasu eest metsaülemale wett kanda, see on iseäraline kuritegewuse jälgimine. Kui prokuratuur ei leia põhjust süüdistada — siis olewat selles aina süüdi metsade peawalitsus wõi põllutööministeerium! Lõpuks see õnnetu arusaamatus raamatupidamise alal. Puhtast südamest peawad wist kõik, kes seda asja on lähemalt tundma õppinud, ütleva, et raamatupidamise keerulsuse wastu on väga palju waieldud, ja mina isiklikult olen ka waielnud selle wastu niihästi põllutööministeeriumi üksikute kõrgemate ametnikkudega kõneledes kui ka Riigikogu kõnetoolilt. Meil on raamatupidamine ja asjaajamine iseäranis jaoskondade metsaülemate juures liig keeruline ja nõuab liiga palju aega. Siin ei wõi wist kahte arwamist olla. Nüüd on aga küsimine, kas see on kuritegewus. Meil siin räägitakse kuri-

tegewusest, pärast aga tunnistatakse, et see olla saamatus. Kuritegewus, wõi saamatus — siin on meil ometi kahe asjaga tegemist. Kui see saamatus on, siis küsige, kust see saamatus tuleb. Põllutööministeeriumi, eriti metsade peawalitsuse teenijad seletawad, et neil mingisugust isewärki huwi ei ole asjaajamist ja raamatupidamist keeruliseks ja paberliseks muuta. Kuid lugu on sellepärast paha, et meil kogu riigi metsi tsentraliseeritult nii walitseda ei saa, kui see sündis siis, kui mõisnik oma metsaülema ülemus ja juhataja oli. Siis saadi tõesti koduselt asju toimetada, arwepidamist suurt tarwis ei olnud. Ei olnud ka tarwis aruandeid. Kui teie tahate meil riigimetsi bürokraatlikult walitseda, siis ei saa siin ometi nii koduselt talitada, nagu seda wõime omas majapidamises. Seal on meil tarwis seaduslikka määrusi ja tarwilikku arwepidamist.

Meil on riigikontrolli wastu süüdistusi tõstetud, sagedasti tõstetud selle tõttu, et tema olla asja liig keeruliseks teinud, kontrolli nõudmised olla liig suured. Mina olen isiklikult härra riigikontrolloõriga selles asjas kõnelenud ja tähendanud, et ometi asjaajamist ja arwepidamist peaks lihtsustama sellepoolest, et kontroll ei saaks liig suuri nõudmisi üles seada. Riigikontrolloõr on mulle seletanud ja rõhutanud, et riigikontroll ei ole mitte oma tahtmise ja jonnakuse tõttu sarnaseid nõudmisi üles seadnud, vaid et meil on maksmas seadused arwepidamise ja asjaajamise kohta ja need nõuawad nii ja niisugust arwepidamist. Waadake, sellest wõime meie kõnelda, kuidas neid seadusi muuta. Siin wõidakse küsida, kas see on riigikontrolli, wõi teiste walitsusasutuste asi, seks tarwilikka kawatsusi walmistada. Isiklikult olen ma aga selle kohta soowi awaldanud, et wõimalikult pea arwepidamise lihtsustamise ja rewideerimise kallale asutaks ja meile esitataks tõepoolest niisugused eelnõud, mis oleksid edaspidise arwepidamise ja asjaajamise süsteemi lihtsustamiseks mõeldud.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Tõnisson, palun Teid päewakorra juurde jääda.

J. Tõnisson (rhw.): Nüüd on öeldud, et riigimetsi walitsedes, arwepidamise keerulikkuses metsade peawalitsus süüdi on. Meie ei tohi siin aga metsade peawalitsusele ega põllutööministeeriumile liiga teha, vaid meie peame kons-

tateerima, et siin teataw saamatus ja teataw paberlikkus asjaajamises ja arwepidamises on tingitud koguni teistest teguritest. Seda süüdi nüüd eriti ajada metsade peawalitsuse juhi peale, nagu rkl. Kütt seda tegi, ei ole mitte õige. Seal arwan mina, et meie peame tõesti koonsuma üksikasjade selgitamisele. Rkl. härra Piiskar ütles, mina olla seal juures soowitanud kuritegewusele hõlma peale tõmmata. See on eksitus. Überpöördukt — ma olen öelnud, et wõtame kindlad seisukohad ja kui siis põllutöoministerium ja metsade peawalitsus ei hakka tegutsema nende puuduste kõrwaldamiseks, siis alles tuleme umbusaldusega. Nii kaua aga kui meie üksikasjadega tegemist ei tee, üksikasju käsile ei wõta, waid kõneleme üldiselt, — nii kaua ei wõi meil põhjust olla mingisuguseks umbusalduseks. Mina tahtsin siin just rõhutada rkl. härra Piiskar'ile, et temal ei wõinud olla põhjust sellest mõttest aru saada, nagu soowitaksin mina kuritarwitusi kinni matta wõi neile hõlma peale tõmmata, waid tema oleks pidanud just wastupidi aru saama. Minu mõte on: asjaolusid tuleks põhjalikult läbi uurida ja selgitada, et wälja uurida kuritegewusi. Meie ei saa mitte liig kaugele minna, waid peame just üksikuid asju rewideerima, üksikute puudustega tegemist tegema, mis põllutöoministeriumist ega metsade peawalitsusest ära ei olene.

Riigikontrolöör A. Oinas: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina tahtsin siin ainult paar asjalikku märkust teha.

Esiteks, mis puutub „riigikontrolli nõudmistesse“, siis on see niisugune kõnekään, mida sagedasti ekslikult tarwitakse. Mina pean tarwilikuks seda alla kriipsutada, mis rääkis lugupeetud Riigikogu esimees, et riigikontrol ei wõi nõuda midagi sarnast, mis ei põhjeneks seaduslikul alusel. Meil ei ole wõimalik nõudmisi wälja mõelda, kõik meie nõudmised põhjenedaw olemasolewatel seadustel, sest riigikontrolli ülesanne seisab ju otse selles, et walwata riigiasutuste majapidamise seaduslikkuse järele, — selle jaoks ongi ju otse riigikontrol olemas. Paraku on aga lugu nii, et kõik praegumakswad seadused ei ole mitte kõige paremad, paljud neist wajawad übermuutmist. Kui Riigikogu kodukord oli Riigikogus arutamisel, siis palusin mina Riigikogult luba, et riigikontrolöörile antaks õigus seaduseelnõusid neis

asjades, mis puutuwad riigikontrolli tegewusesse, Riigikogule esitada. Riigikogu lükkas selle ettepaneku tagasi põhjusel, et riigikontrolli kui järelwalwe asutuse ülesanne ei ole seaduseelnõude wäljatöötamine ja Riigikogule esitamine. Sellest ajast olen mina ka loobunud seaduseelnõusid wälja töötamast, sest Riigikogu seisukoht oli, et seaduseelnõude wäljatöötamine on wastawate walitsusasutuste ülesanne ning et riigikontrol peaks olema puhtjärelwalwe asutuseks, nii nagu ta seda teistes riikides on.

Mis puutub kuritarwitustesse metsade peawalitsuses, siis ei ole mitte õige, nagu ei oleks seal kuritarwitusi olnud. Mina pean oma kohuseks siinkohal tähendada, et metsade peawalitsuse ametkond ei ole sugugi mitte täitsa ilmsüütu, kuid et heita praegusele metsade peawalitsuse juhatajale, et tema ei oleks materjaale, mis temale riigikontrolli poolt saadetud, tähele pannud, mina ei pea wõimalikuks, samuti ka seda, nagu oleks metsade peawalitsus tarwilikud selgitamise tööd tegemata jätnud. Seda wõin mina muidugi ainult nende andmete seisukohalt öelda, mis riigikontrolil oma tegewusalast olemas.

Juhataja K. Wirma: Esitatud on järgmised ülemineku-wormelid: 1) rkl. Liigand'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise arupärimise peale korratuste kohta põllutöoministeriumi metsade peawalitsuses ja tarwilikuks pidades, et wahekordade terawaksajamise eest ametkondades, eriti metsade peawalitsuses, wõimalikult ära püütakse hoida, — läheb päewakorras edasi.“

Ja teine ülemineku-wormel rkl. Piiskar'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastuse iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma arupärimise peale korratuste kohta metsade peawalitsuses, konstateerib, et põllutöoministerium ei ole senni tarwiliku agarusega wõidelnud kõrgemate metsaametnikkude hulgas maad leidnud rohkearwuliste kuritarwituste wastu, rõhutab aktiivsema tegewuse tarwet selles suunas ja läheb päewakorras edasi.“

Ma kawatsen ettepanekud hääletamisele panna selles järjekorras, nagu nad sisse tulnud: enne rkl. Liigand'i ettepanek ja siis rkl. Piiskar'i oma. (J. Piiskar, is.: Järjekordest ei olnud kuulda!) rkl. Liigand'i poolt on ettepanek enne

sisse tulnud, ja siis rkl. Piiskar'i poolt. Sellepärast panen ettepanekud sissetuleku järjekorras hääletamisele. Sõna on hääletamise korra kohta rkl. Piiskar'il.

J. Piiskar (is.) kohalt: Mina soovitaksin algada hääletamist minu ettepanekust kui kaugemale ulatawast.

Juhataja **K. Wirma**: Keegi selle ettepaneku vastu ei waidle, siis ei ole minul midagi selle vastu.

Hääletamisele tuleb rkl. Piiskar'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Ärälugeda!) Palun weel kord. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on antud 18 häält, vastu 18 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb rkl. Liigand'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. Liigand'i ettepanek vastu wõetud.

6. Läbirääkimised Wabariigi Walit- suse wastamise puhul **O. Gustaw- son'i, J. Nanilson'i ja M. Janson'i aru- pärimise peale riiklikust maataga- warast rendilean- tud maade edasi- rentimise kohta.**

O. Gustawson (is.): Käesolewa arupärimise peale antud wastuse puhul katsun piirduda wõimalikult wäheste märkustega, et mitte taas komistada meie kitsakärbitud kodukorra otsa. Kõnesolewa arupärimise peale antud wastuse puhul wõib

liigne kord konstateerida, et härra Kerem'i kangem ja ühtlasi nõrgem külg on otsekohe. Täna on põllutööminister ses suhtes iseenesegi üle trumpanud. Ta on rääkinud keelt, millest selgemat waevalt olla wõib. Ma rõhutasin arupärimise põhjendamisel, et maade edasirentimine on muutunud massiliseks. Kuulates wastust on meil päris selge, miks on see nõnda. Härra Kerem leiab, et on päris lubataw ja loomulik, kui maid edasi renditakse ja sealjuures wõetakse ennekuulmata wahekasu. Härra minister tähendab, et 1923 aastast kunni käesolewa ajani on 50. rentnikule antud õigus edasi rentida oma kohti; 1—2 aasta ja ühel ainsal juhtumisel 5 aasta peale. Mulle paistab, et see arw mitu korda wäiksem on tegelikkudest edasirentimistest. Tarwitseb ainult wõtta ja lehitseda ajalehti „Postimeest“, „Päewalehte“ j. n. e., siis selgub, et maade edasirentimine on muu-

tunud hooaja üheks suuremaks numbriks. Ma lehitsesin üksikuid „Postimehe“ numbrid käesolewa aasta weebruari- ja märtsikuust ning leidsin terve rea kuulutusi, kus maasaajad pakuwad wälja oma kohti edasirentimiseks wõi müüa oma eesõigusi. Üks pakkuja affisheerib isegi tasusumma — 200.000 marka eesõiguse eest. (L. Johanson, sd.: See on niisama, nagu korteritega.)

Minu arusaamise järele ei ole siin asi korras. Mulle näib, et põllutööministril on omapärane arusaamine tingimustest, millal ja kuidas edasirentimine sündida wõib. Härra ministri käsitusest käesolewal puhul on enam kui selge, et põllutööministeerium ennast üldse ei sega edasirentimise tingimustesse. See sündiwat ühelt poolt maa edasirentija, — teiselt poolt maasaaja omawahelisel kokkuleppel. Põllutööminister ütleb awalikult, et on olnud rendisummad 10.000—30.000 marga suuruses, kusjuures kõik maksud peale selle rentniku kanda jääwad. Seda kõike seatakse maaseaduse § 110 ja 120 alusele. Wõib olla et härra minister paragrahwil nimetamisel eksis — mina ei leia sellest paragrahwist midagi muud, kui seda, et surma puhul wõib maad oma pärijale edasi rentida. Need on aga kaks iseasja — edasirentimine üldse ja surma puhul pärijale edasirentimine. (Wahelihüüe põllutööministrilt.) Wõib olla, et ma eksin, kuid ma kõnelen endistest määrustest, kus tähendatud paragrahwis öeldakse, et maad wõib edasi rentida ainult surma puhul oma pärijatele.

Ma ütlesin juba: põllutööminister tähendas, teda ei huwitawat see, kui palju edasirentimise juhtumustel eesõiguste eest maksetakse. Peaasi olewat see, et maa seesugustel kordadel läheks selle kätte, kes teda ise harib.

See on uus põhimõte, mida meie maaseadus praegusel kujul ei tunne. Maaseadus seab üles nõude: maa tuleb otsekohe anda selle kätte, kes seda ise harib. Teie ei leia aga ühtegi paragrahwi, mis seaks sisse korra, kus maa peaks waid teistest kätest läbi minnes sattuma tegeliku maaharija kätte. Ma arwan: härra põllutööministril läheb raskeks seda uut põhimõtet meie praegumaks wa maaseadusega põhjendada. Ma rõhutan, maaseaduse peapõhimõte on: maa mingu otsekohe nende kätte, kes seda ise harima hakkawad, mitte aga sel teel, nagu see praegu sünnib. (M. Juhkam, tõer.: Maasatub nõnda mõisnikkude kätte

jälle tagasi!) Iseenesest mõistetaw. Meil on ju palju sarnaseid juhtumusi olnudki, kus härradele Stackelberg'idele ja teistele maa tagasi läheb.

Edasi. Maade edasirentimisel rikutakse maaseaduse teist põhimõtet. Maaharijad peaksid saama maad normaaltingimustega. Kui maasaamise eesõiguse cest maasaaja peab maksma 30.000 mk. ja veel rohkemgi, peale selle veel tasma kõik riigimaksud, mis ministri enda tõenduse järele rentniku kanda olla, siis on see taas wastollu sattumine maaseadusega. Ja kui härra minister tahab siin waid pealtwaatajaks jääda, siis arwan mina, et sarnast pealtwaatamist maaseadus ei luba. Wastuoksi: maaseadus kohustab wastawaid wõime hoolitsema selle eest, et maa ei muutuks sahkerdamisasjaks, turukaubaks, mille pidamisõiguse omandamise eest tõsistel maaharijal tuleb maksta hingehinda.

Kolmandaks on kui ilmutus ülewalt, kui härra minister ütleb, et praegu olla enam kui otstarbekohatu tulla ja hakata takistama maade edasirentimist. Sest wahepeal olla maakommisjonis wastu wõetud ja Riigikogus läbiwaatamisel maa põlise tarwitamise seadus, mille wastuwõtmisel igasugune kontroll wäljarenditud riigimaade üle kaduwat. Teiste sõnadega: härra minister loodab lausa, et maa põlise tarwitamise seadus loob enam kui soodsa pinna maadega sahkerdamiseks. See seisukoht läheb terawalt lahku minu tõekspidamistest. Minu arusaamise järele on maaseadus baasis, mille põhimõtetele wastawalt peab konstrueeritama maa põlise tarwitamise seadus. Austades maaseadust ei tohiks juttu olla sellest, et saadaks maksma panna sarnane maa põlise tarwitamise seadus, mis oma põhimõttele lahku läheb maaseadusest. Kui härrad paremal tiival ja keskel arwawad, et on tulnud nende tund endid maksma panna, siis wõiwad nad seda ju teha, sellejuures peaksid nad aga maaseaduse wastu tundma vähemalt niipalju lugupidamist, et maaseadusele selle praegusel kujul kriips peale tõmmataks. Kaht seadust, mis üksteisest terawasti lahku lähewad, ühte raami mahutada, see peaks härradel parempoolseilgi üle jõu käima. Härra põllutöeministri awameelsest seletusest selgub, mispärast ühed päris meelga, teised, nagu näiteks noored asunikud, wist teadmata kogemata katsuwad iga hinna eest läbi suruda maa põlise tarwitamise seadust sellel kujul, nagu maa-

seaduse komisjon ta wastu wõtnud. Seega tahetakse ajada lahti ukсед ja aknad maaga sahkerdamisele. Maaseaduse komisjonis on tagasi lükatud põllumeeste, demokraatliku liidu ja asunikude häältega terwe rida pahemalt poolt tehtud parandusi, mis sihiwad sinna, et maa põlise tarwitamise seadust lähendada maaseaduse põhimõtetele. Nii riigi maa tagasiostu eesõigus, maa kokkuwõtmise kitsendused jne. Pean tähelpanu juhtima sellele, et peale parempoolsete ka noored põllumehed-asunikud selle iseenesest mõistetawa nõude — riigi tagasiostu eesõiguse wastu olid. Arwesse wõttes, kuidas meil härrad Rostfeld'id, Raamot'id ja teised maareformi on teostanud ja kelle kätte paremad maatükid on sattunud, peaks meie arusaamise järele tegelikkude maaharijate-asunikude seisukohalt enam kui selge olema, et oleks enam kui hädaohtlik maa põlise tarwitamise seadust läbi suruda katsuda sarnasena, nagu maakomisjon ta esitanud. Siis on päris kindel, et maa mitte enam althõlma, waid pärislausa ja mitu korda jõhkramalt maa tõsise harija käest ära kistakse ja sokutatakse maaga sahkerdatajale, kes katsub teesid leida selleks, et maast wõtta wiimast, mis wõtta wõib. Mina rõhutan veel kord; see on tendents, millel midagi ühist ei ole praegumaks wa maaseadusega. Sellepärast leiame meie, et põllutöeministri seletus selles osas meid kõike muud kui rahuldab. Meil paistab enne kui pärast: nii kaua kui maaseadus meil maksab, on põllutöeminister kohustatud selle järele walwama, et maade edasirentimisel maaga ei sahkerdataks. See on — et maade edasirentimised ei sünniks selleks, et kõrget renti wälja pressida. Maade edasirentimisel maksku ühtlane põhimõte: maa edasirentija wõib wõtta renti ainult selles suuruses, mis tema ise maksab. See on maaseaduse põhimõte. Ja nii kaua kui maaseadus maksew, peab minister walwel olema, et see põhimõte wäärilist tähelpanu leiaks.

Edasi oli meie arupärimises puudutatud maade edasirentimine põllutöeministri loa ja teadmisseta. Maaseaduse teostamise määruste § 118 p. 2. annab õiguse sarnasel konkreetsel juhtumisel rendiwahekorda rentnikuga lõpetada. Siingi leiab härra minister, et asjad on kõik korras. Et maaseadusega wähegi sobida, hakkab härra minister — piltlikku ütelist tarwitades — sääski kurnama, kaamelit kahe silma wahele jättes. Meie omas arupäri-

mises ei mõelnud muidugi mitte neid edasirentijaid, kes wakamaad teisele heamehe poolst rendib kartulimaaks. Meie mõtlesime ainult neid lõwisid, kes riigilt maad rendiwad ainult selleks, et seda edasi rentida. Eriti torkawad siin silma meie waimulikud ja kirikunõukogud, olgu need apostliku wõi lutheriusu kirikute omad. Pea igalt poolt tuleb teateid, kuidas kirikunõukogud oskawad wälja rentida maid enampakkumisel ennekuulmata kõrgete rentidega. Härra minister on seletanud, et siin wastawate määruste puudusel raske on juriidiliselt midagi tetä. Mina aga arwan, et kui kirikumaid üle wõtma hakati, siis oleks pidanud hoolitsetama selle eest, et kirikumaade kohta oleksid pidanud maksma samad määru- sed, mis muude riigimaade kohtagi. Et seda ei tehtud, see näitab, et taheti taas teha ilus käeliigutus kristlikule rahwaera- konnale ristirahwa rõõmuks kirikumõi- sades.

Tegelikult on lugu nii, et kirikunõu- kogud kirikumaid, mis tihtipeale oma pii- ridesse wõtawad terwed alewikud, kus ehituse küsimus enam kui teraw, järje- kindlalt edasi rendiwad otse kuulmata kõrge rendi eest. Meil oli juhus kõnelda Suure-Jaani alewikust, kus kohalik wai- mulik wõtab renti kunni 1600 marka wa- kamaast. Samuti ilmus alles hiljuti „Ühenduses“ teade, et Türi kirikunõu- kogu maid edasi rentides ühe Tallinna wakamaa eest läinud aastal on wõtnud renti terwelt 18.000 marka. Mina ei tea, kui palju kirikunõukogu ise renti mak- sab... (W a h e l h ü ü e k e s k e l t.) Ma usun, et see isegi kirikunõukogule natuke liig tohiks olla, kuigi kiriklaste südame- tunnistus wäga palju lubab. Täna wu aasta on rendisumma alandatud kunni 12.000 margani ühe wakamaa pealt, „kõi- gest“ 12.000 marka! Sarnaseid näiteid wõiks tuua veel paljudest kohtadest. Kui härra põllutööminister siiski leiab, et sel- lega mitte midagi katki ei ole, siis peab tähendama, et põllutööminister küsimuse peale liiga kergelt waatab.

Minu arwates on wiimane aeg panna piiri piiritule maaga hangeldamisele. Põl- lutööministeerium peab piirama igat üle- piiri minemist, peab piirama edasirenti- mise lubade wäljaandmist. Seda esiteks. Teiselt poolt aga peab põllutööminister terawalt walwama selle järele, et maid ilma loata edasi ei renditaks. Kirikunõu- kogudelegi tulewad kõige kiiremas korras päitsed pähe panna. Põllutööministeerium

peab enesele soetama need seaduslikud alused, mis tal peaaegu puuduwad, mis aga tarwilikud selleks, et kirikunõukogu- degi suhtes hakkaks maksma maa- reformi teostamise määruste § 118 punkt 2, mis keelates riigimaade edasirentimist annab õiguse rendiwahekorda edasirenti- jaga lõpetada ja maa anda otsekohe nende kätte, kes maad hariwad. Arwab aga härra põllutööminister teisiti ja kiidawad enamusrühmad heaks siinamaalse talitus- wiisi, siis on see nende asi. Sel juhusel aga — ma rõhutan seda veel kord — peaksid need härrad olema sedawõrd kor- rekted maaseaduse wastu, et nad wae- waks wõtaksid praegusele maaseadusele seadusandlikus korras kriips peale tõm- mata. Niikaua kui seda tehtud ei ole, peawad needki härrad maaseadusega ar- westama.

Põllutööminister A. Kerem: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eelkõne- leja käsitas waheldamisi kahte juhtumist: maa edasirentimise juhtumist ja riigi- maadepidajate õiguste edasiandmise ju- hust. Mina isiklikult pean nende wahel tõsist wahet tegema. Ühelt poolt maa edasirentimisi on umbes 50 ette tulnud. Kui meil praegu üle 40.000 riigimaade rentniku on ja nende hulgast ainult 50 oma maad edasi rendiwad, siis ei ole see mitte suur arw. (O. Gustawson, is.: Teie oma häälekandjas „Pos- timehes“ ulatab nende kuulu- tuste arw üle saja.) Need ei ole edasirentimise kuulutused, need on edasi- andmise kuulutused. Edasi wõiksin härra Gustawson'ile tähendada, kus tema kõr- gest wahekasust rääkis maa edasirenti- mise juures, et minul praegu teada on asunik, kes umbes wakamaa wõi poolteise wakamaa suuruse maatüki edasi on ren- tinud 2 aasta peale saeweski alla, selle eest 24.000 marka aastas saades, ise maksab tema krundi eest 4—5.000 mk. Õelge minule nüüd, kas mina pean selle asuniku homme kohtusse andma, et teda koha pealt wälja tõstetaks. Mina isikli- kult ei ole seda mitte teinud ja arwan, kui ühel wõi teisel asunikul tuleb juhus wäikest osa oma põllust tööstusettewõtte alla üheks wõi kaheks aastaks anda ja kuigi tema selle läbi mitmekordse rendi omale aastas teenib, siis ei saa teda veel maa pealt wälja ajada, iseäranis veel siis, kui meie teame, et tema hästi on oma põldu harinud ja kõigiti korralik põllu- mees on. Teine aga, et meie saaksime

asuniku põldude keskelt wakamaa ehk kaks wälja eraldada, selleks puuduwad meil praegu wastawad seadused ja ilma asuniku enese nõusolekuta ei saa tema rendiwahekorda muuta, ega teda koha pealt wälja tõsta. Jääb üle, kas temaga rendiwahekord lõpetada, ehk seda sallida. Ja kui asunik olekski nõus oma põldude keskel wäikese osa maad ära andma, et seal wõidakse uut majapidamist luua, olgu see tööstusettewõte wõi muu, seda ei tule ometi kellegile mõttese. (M. Juhkam, tõer.: Selle üksiku juhusega argumenteerida ei saa.) Sarnasel korral saab inimene suurt kasu, saab oma rendi kätte ja lisamaksu ka weel. Seda wõib ka sahkendamiseks nimetada, aga sarnasel juhtumisel, minule vähemalt paistab nii, tuleb seda sallida. Teiseks rääkis eelkõneleja, et igasugune maa edasirentimine wastolus on maaseadusega. Selle kohta ei ole räägitud, et teostamise määrus oleks wastolus maaseadusega. Maaseadus ei ole detailselt kõiki maakasutamise wiisisid käsitanud. Teostamise määruks on ette nähtud, et edasirentimine on võimalik ainult ministriumi loaga. Seda teed on käidud järjekulult ka maaseadusega kokkukõlas.

Edasi, maa edasiandmise õiguse kohta wõib öelda, missuguseid juhtumisi kindlasti suuremal määral ette tuleb, sest wastawaid soovisid on ministriumi kaunis palju sisse tulnud, et walitud tee otstarbekohane on. Praegu teostamise määruks on edasiandmise võimalus ette nähtud ja juba sellepärast ette nähtud, et sarnane võimalus nii walitsuse eelnõus, kui ka praegu kommisjoni poolt wastuwõetud eelnõus põlise tarwitamise juures palju suuremal määral kindlustatud on. Ja selge on, et meie ei saa maa poliitikat ometi juhtida põhimõtete wastu, kui need on, mille juurde tulewikus tahetakse wälja jõuda. Ja kui meie seisukohale asume, et tulewikus asunik oma koha edasiandmisel wabalt toimetada wõib, siis on ometi selge, et praegu samast sihist kinni tuleb pidada. Mina arwan, et tulewikus sarnast üldist kitsendust kuidagi maksta ei tohi panna, et asunik oma krunti ei tohi kellegile muule tagasi anda, kui riigile. Ja kui maa riigile tagasi tuleb anda, siis saaks asunik tema eest muidugi ka riigi taksi hinna. Mina tahaks neid uusi põllumehi näha, kes sarnaste tingimistega tahawad koha peale minna, olgugi, et neil maad

odawalt antakse. Maa, kui looduslik wara, ei ole kaugelt see kõige suurem wäärtus majapidamise juures, waid need elitused, ja kõik see töö, mis sinna sisse pannakse, see on palju enam wäärt. Ja kui keegi selle maa saab odawa hinnaga kätte, et wäikemajapidamist luua, siis ei julge ta sinna oma isiklikku warandust ja tööjõudu sisse panna, kui ta mitte kindlustatud ei ole, et sel juhtumisel, kui ta seda edasi annab, et tema tööd taksi järele hindama ei hakata. (Wahelhüüepahemalt poolt.) Püütud eraomandus ei nõua sugugi, et isikult wõib tema waranduse ära wõtta mitte wastawas wäärtuses. Sest neid wäärtusi, mis maa sisse on mahutatud, ei saa ka kõige erapooletum hindaja õieti wälja arwata, sellepärast oli ka loomulik, et maa tarwitamise seaduse sisse on wiidud riigi ostu-eesõigus, nii et siis, kui need maad käest kätte lähewad, riik wõib neid maid oma kätte wõtta ja kui ta seda mitte ei tee, siis alles wõib see maa järgmisele tarwitajale üle minna. Ka maaseadus ei näe seda korda ette, et kui keegi maad on saanud ja kui ta seda pidada ei saa, ja sunnitud on mõnel põhjusel edasi andma, et ta siis sunnitud ja kohustatud oleks seda otsekohe riigile tagasi andma. Seda meie maaseadus sugugi ette ei näe, waid tema näeb ainult ette, et maa peab maaharija kätte minema. Ja kui üks maaharija teda pidada ei saa, siis wõib teine teda edasi pidada. Ja praeguse maareformi teostamise määruks § 110-das on ka ette nähtud, et võimalikult loomuliku arenemise teel maad tõesti wiia tõsiste maaharijate kätte. Ja ma arwan, et kui siin tõesti ka hulgalisi üleandmisi on, mis kindlasti ulatawad palju kaugemale, kui need maasaajad, kes ministriumi poolt määratakse, — ma wõisin warem tähendada, et ministriumi poolt umbes 6½ sada maasaajat määratud on, ja kui nüüd kontroleeriks, kes tõesti ise maad hariwad, siis näeksime, et wäga suur protsent nendest maad isiklikult harib. Suur hulk, keda omawalitsused määranud, elawad maa peal, aga lõpuks mõni leiab ja on ka leidnud omale teise elukutse ja tahawad siis oma maapidamiseõigusi edasi anda ühes warandustega, mis sinna maa peale wiidud. (M. Juhkam, tõer.: Mitte lõpus, waid alguses koha!) Wõib olla, et mõni seda ka alguses teeb, aga igatahes suurem hulk ja wäga suur hulk on neid, kes lõpus oma maa üle annawad. Ja mina arwan, et kui

see edasiandmine praegu ministeeriumi kontrolli all sünnib, siis on loomulik see üleminek maa põlise tarwitamise juurde, kus minu arwates kitsendused vähemad peaksid olema. Seda arwesse wõttes arwan mina, et siin ei ole mitte mõnele libedale teele asutud. Kui tahetakse arwata, et siin selle maa üleandmisega liig palju teenida saab, siis tuleb järeldada, et maa liiga odawalt kätte antakse, ja et siis tuleb seda maahinda tõsta. (M. Juhkam, tõer.: Nii on warsti mõisad koos!) Mõisade koondamisest ei wõi siin minu arwates juttugi olla, sest üleandmise wõimalused on ainult ühe krundi piirides. Tähendab, määrused, mis praegu Wabariigi Walitsus on maksma pannud, on täielikus kokkukõlas nende kawatsustega, mis meil maareformi teostamise alal olemas, ja ka kokkukõlas nende seadustega, mis sellel alal meil juba maksawad.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Kornel'i poolt on lihtülemineku-wormel ette pandud: „Panen ette päewakorras edasi minna järgmise ülemineku-wormeliga: Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise rkl. O. Gustawson'i, J. Nanilson'i ja M. Janson'i arupärimise peale riiklikust maatagawarast rendileantud maade edasirentimise kohta, — läheb päewakorras edasi.“

O. Gustawson (is.): Härra põllutööminister on uuesti katsunud seletada, nagu oleks ministeerium maa edasirentimise lubasid ohtralt wälja andes, samuti sallides maa edasirentimist ilma ministeeriumi nõusolekuta, talitanud täiesti maaseaduse waimus ja maareformi teostamise määrustega täies kokkukõlas. Minister katsub põhjendada maa edasirentimise õiguse andmist maareformi teostamise määruste § 111-ga, kus ministeeriumile wastaw õigus on jäetud. Ma tähendasin juba arupärimise põhjendamisel, et maaseaduse üldtendents tingib märkuse tähendatud tegeliku tõlgitsemise kitsamates piirides. Minu arusaamise järele on see wõimalus ette nähtud üksikute juhtumiste jaoks, kus tingimused ajutiselt moodustuwad sarnasteks, et maasaaja teatud lühikese aja kestes ei jaksa ise oma kohta pidada ja on sunnitud seda edasi rentima. See on ometi sootuks midagi muud, kui et iga mees, kes tuleb wastawa loa saamiseks ministeeriumi, selle loa peab igal tingimusel saama. (Põllutööminister A. Kerein:

lga ühele ei ole seda mitte antud.) Härra minister, Teie ei ole kahjuks mitte öelnud, kuipalju neid loatahtjaid oli ja kui palju neist rahuldamata jäeti. Ja nii kaua, kui Teie seda ei ole öelnud, peame ometi oletama, et kõik, kes wastawa palwega Teie poole pöörasid, selle loa said. Teie seletustele wastawalt ei saagi see teisiti olla. Teie leiate ju — see olla nende maasaajate otsekohene õigus, et nemad wõiwad oma maaga teha, mis nad tahawad, seda edasi rentida ükskõik millistel tingimustel jne. Ja kui teie tahate sarnased mõisted maa põlise tarwitamise seadusse wiia, siis on see katse, mida meie jagada ei saa. Ma rõhutaksin veel kord, et maaseadus seda seisukohta ei õigusta.

Peale selle on siin lahtiseks jäetud terve rida praktilisi küsimusi, kõigepealt kirikumaade suhtes. Meil kõigil on teada, millistel tingimistel kogudused ise maad saawad ja missugustel tingimistel nad neid edasi rendiwad. Mina arwan, et ministeerium ometi mitte nii kõikesallival seisukohal ei asu, et kõik kogudused wõiwad oma maadega, olgu need taludeks tükeldatud wõi mitte, talitada, kuidas nad ise tahawad põlistelt rentnikkudele nõudes wõimatu kõrget renti. Mina arwan, et see isegi kogumeeste seisukohalt hukkamõistetaw peaks olema. Wähemalt, kui wõtta arwesse härra Laarman'i agaral eestwedamisel algatatud hädakisa selle üle, missugust ülekohtu tehtawat linnarentnikkudele. Oldagu siis vähemalt järjekindlad ja pandagu maksma üldine ja ühtlane põhimõte kõigi rentnikkude suhtes, nii ja niisugused on rendi üldalused. See oleks seisukoht, millest ma aru saaksin. Aga niikaua, kui katsutakse ainult linnamaade rentnikka haniks püüda, muidu aga endile wabad käed jätta teiste rentnikkude koorimiseks, niikaua leian mina, et see hädakisa wäga ja wäga wariseerlik on.

Ma rõhutan: kirikumaade suhtes peaks põllutööminister maksma panema kindla korra — kirikumaadega saherdamisele tuleb lõpp teha. (H. Anniko, krst.: Kirikumaadega ei saherdata, kooliõpetajad saherdawad oma maaga, rääkige parem sellest!) Mu härrad, ega see, kui üks patustab, teist seksamaks õigusta. Kui üks must on, ega Teie siis sellepärast ei tarwitse veel neeger olla. Pealegi — kui meie kõneleme keelust maid edasi ren-

tida, siis käib see üldse niihästi kooli-õpetajate, kui ka kõigi teiste kohta, kes maad ise ei hari, waid seda tarwitawad selleks, et teenimata profiiti lüüa.

Ma esitan wastuwõtmiseks järgmise ülemineku-wormeli: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse seletuse aru-
pärimise peale riiklikust maatagawarast rendileantud maade edasirentimise kohta, leiab, et põllutöoministeerium ei ole tarwilikult tähelpanelikult wõidelnud järjest suurema hooga arenewa maade edasirentimise wastu, ehk küll see nähtus on wastolus makswa maaseaduse mõttega, rõhutab wajadust kiires korras ja kindla käega maade edasirentimisele lõppu teha ja läheb päewakorras edasi.“

Juhataja **K. Wirma**: Esitatud on kaks ülemineku-wormeli: see, mis rkl.

Gustawson praegu ette kandis ja lihtülemineku-wormel rkl. Kornel'i poolt. Panen hääletamisele rkl. Gustawson'i poolt esitatud ülemineku-wormeli. (Hääletatakse.) Poolt on antud 18 häält, wastu 18, seega ülemineku-wormel tagasi lükatud. Panen hääletamisele rkl. Kornel'i poolt ettepanud lihtülemineku-wormeli. (Hääletatakse.) Poolt on 19 häält, wastu 17, sellega on see ülemineku-wormel wastu wõetud. (Hüüded: Lõpetada!) Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **Osk. Köster**.